

Літаратурная мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 11 (2590)
ПЯТНІЦА
17
сакавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Нам гэта дружба
шчасця дні саткала.
Яна, нібы бярозу з гор пака,
жывіла Багушэвіча, Купала,
Шаўчэнку, Украінку і Франка.
Цяпер яна яшчэ ярчэй палае.
Ты асяні нас, дружба, асяні!
Вітаю вас, браты мае, вітаю,
адной матулі дочки і сыны...
Паўло ТЫЧЫНА

Дарагая сястра Украіна! Перад агульным святам нашым, перад імянінамі вялікай сям'і народаў Савецкага краю — прымі шчырае, усхваляванае прывітанне ад блізкай і роднай табе Беларусі. Любы нам твае шырокія разлогі і высокія вяршыні, сіль хваляў Дняпра-Славуціча і зеляніна стром і паланін Верхавіны, сэрцам мы чуем песні твае, рады справам тваім.
І сёння мы слухаем тваіх песняроў і музыкантаў, праслаўленых людзей тваіх. Сёння штотыднёвік наш гасцінна аддае свае старонкі дарагім сябрам.

Колькі спатнанняў было на гасціннай зямлі тваёй, Украіна! Гэтыя здымкі — сведчанне такіх братэрскіх сустрэч. На першым здымку (справа налева) — народны паэт Беларусі Янка Купала, акадэмік АН БССР Васіль Шчарбакоў і Платон Галавач на адкрыцці помніка Тарасу Шаўчэнку ў Харкаве ў 1935 годзе; на другім — сустрэча на пероне Кіеўскага вакзала дэлегацыі БССР на святкаванні 300-годдзя уз'яднання Украіны з Расіяй 20 маі 1954 года. Сярод дэлегатаў — Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР В. І. Казлоў і народны паэт Беларусі Януб Колас.
Гэтыя здымкі ўпершыню вы убачылі нядаўна на блакітным экране ў перадачах, прысвечаных сувязям нашых літаратур.

КІРАВАЦА ВЫСОКІМІ ПРЫНЦЫПАМІ

ПАРТЫЙНЫ СХОД У САЮЗЕ КАМПАЗИТАРАЎ БССР

У Саюзе кампазітараў БССР адбыўся партыйны сход, прысвечаны абмеркаванню Пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». Доклад пра беларускую музычную крытыку зрабіла сакратар партыйнай арганізацыі Саюза кампазітараў А. Ракава. Гаворачы аб становішчы музычнай крытыкі, яна адзначыла пасіўнасць некаторых музыказнаўцаў. Ледзь не палова крытычных артыкулаў па музыцы, апублікаваных у апошнія гады, прысвечана юбілейным датам. У друку з'яўляюцца, як правіла, адны і тыя ж імёны. Амаль не выступаюць беларускія музыказнаўцы на старонках цэнтральнага друку. Рэдка праводзяцца абмеркаванні крытычных матэрыялаў на секцыі музыказнаўства.

У дакладзе ішла размова і пра нізкую прафесійную якасць некаторых крытычных артыкулаў, пра неабходнасць кіравацца ў крытычнай дзейнасці высокімі этычнымі

прынцыпамі, пра выхаванне маладых музыказнаўцаў.

В. Сірко, якая выступіла ў спрэчках, гаварыла пра хібы ў грамадскай рабоце саюза. Рэдка праводзяцца «музычныя серады», слаба вядзецца прапаганда беларускай музыкі.

Т. Шчарбакова, высокая ацаніўшы стан музычнай фалькларыстыкі, зрабіла некаторыя крытычныя заўвагі музыказнаўцам, што пішуць па агульна-тэарэтычных і гістарычных праблемах.

Д. Смольскі адзначыў, што, павышаючы свой прафесійны ўзровень, беларускія музыказнаўцы павінны быць на ўзроўні патрабаванняў, якія прад'яўляюцца сёння да работнікаў Ідэалагічнага фронту.

К. Цесакоў гаварыў пра работу музычнай рэдакцыі выдавецтва «Беларусь».

Сход прыняў пастанову, пакіраваную на павышэнне ролі крытыкі ў развіцці беларускай музычнай культуры.

Музей балвой і працоўнай славы адкрыты ў калгасе імя Фрунзе Шклоўскага раёна. У экспазіцыі музея больш як 300 экспанатаў. Яны расказваюць пра гісторыю гаспадаркі ад першых ле крокаў да калгаса-мільянера сённяшніх дзён, аб лепшых яго працаўніках.

Фота М. ЖАЛУДОВІЧА. (БЕЛТА).

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОУНАГА САВЕТА БССР
Аб прысваенні тав. ХАДКЕВІЧУ Т. К. ганаровага звання заслужанага работніка культуры Беларускай ССР
 За плённую дзейнасць у галіне беларускай савецкай літаратуры прысвоіць пісьменніку Хадкевічу Тарасу Канстанцінавічу ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Ф. СУРГАНУ.
 Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.

14 сакавіта 1972 года, г. Мінск.

У СКЛАД АКАДЭМІІ НАВУК БССР

Акадэмія навук БССР паведаміла імёны зарэгістраваных кандыдатаў у акадэмікі і члены-карэспандэнты Акадэміі навук БССР, вылучаных вышэйшымі навучальнымі ўстановамі, прадпрыемствамі, грамадскімі арганізацыямі, навуковымі работнікамі і іх групамі. Сярод вылучаных — некалькі пісьменнікаў. Кандыдатам у акадэмікі АН БССР вылучан **Скурно (Мансім Танк) Яўген Іванавіч, народны паэт Беларускай ССР; кандыдатамі ў члены-карэспандэнты АН БССР — Навуменка Іван Якаўлевіч, доктар філалагічных навук, прафесар; Няфёд Уладзімір Іванавіч, доктар мастацтвазнаўства, прафесар.**

ВІНШУЕМ З УЗНАГОРОДАЙ!

За плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з 50-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка **Гамолку Мікалая Іванавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.**

За заслугі ў развіцці савецкага тэатральнага мастацтва і ў сувязі з 70-годдзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў народнага артыста **СССР Малчанова Пётра Сцяпанавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.**

ПРЭМІІ ў ГАЛІНЕ КІНАКРЫТЫКІ

Усеаюзныя прэміі за лепшыя работы ў галіне кінатэорыі і кінакрытыкі ўсталяваў Саюз кінематографістаў СССР. Прэміруюцца аўтары крытычных артыкулаў, аглядаў і іншых далейшых матэрыялаў, што апублікаваны на рускай мове і мовах народаў СССР і з'яўляюцца каштоўным укладам у развіццё марксісцка-ленінскай тэорыі мастацтва. Палажэнне аб новых прэміях будзе садзейнічаць далейшаму развіццю савецкага кінамастацтва, росту і аб'яднанню прагрэсіўных сіл сусветнага кінематографа.

Прэміі будуць прысуджаныя штогод.

(Кар. ТАСС).

У ПРАГРАМЕ — БЕЛАРУСКАЕ МАСТАЦТВА

Урыўкі са спентанляў «Рудабельская рэспубліка» па апавесці С. Грахоўскага, «Канстанцін Заслонаў» А. Маўзона, «Лявоніха на арбіце» А. Макаёнка, ары з опер «Дзючына з Палесся» Я. Цімоцкага, аднаго з балета Я. Глебава «Мара», ваканальныя творы Д. Смольскага, беларускія народныя мелодыі ў выкананні на цымбалах, вершы беларускіх паэтаў — таліа праграма веча-роў, што прайшла на мінулым тыдні ў залах Цэнтральнага дома ашцэра імя Яблочкинай, у Маскоўскім доме ветэранаў сшзны, у Ленінградскім доме мастацтва, у заводскіх цэхах Масквы і Ленінграда.

Вялікая група беларускіх артыстаў, якую ўзначальвае народная артыстка СССР, старшыня праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання Л. Александровская, выступіла з творчай справаздачай перад працоўнымі Масквы і Ленінграда. У складзе групы — народны артыст СССР З. Стома, народны артыст БССР — Г. Манарава, В. Тарасаў, А. Карзіннова, В. Давыдаў, І. Саронін, А. Астралеці, заслужаны артыст БССР — П. Кармунін, І. Ланштанав, салісты тэатра оперы і балета М. Здановіч, Г. Лебедзева, майстар мастацкага слова Р. Пітрэнка і іншыя.

Гэта адна з першых паездак за межы рэспублікі, арганізаваная БТА ў юбілейным годзе.

ЛЯ ВЫТОКАЎ ЖЫЦЦЯ

Любы жыхар Бялыніч ведае, што тут нарадзіўся народны мастак БССР, народны мастак РСФСР В. К. Бялыніч-Біруля, які адлюстравуе ў шматлікіх палотнах пейзажы роднай Беларусі і многіх іншых месц нашай Радзімы. Яго землякі стварылі мемарыяльны музей, які за некалькі гадоў наведвалі тысячы экскурсантаў.

Сёння ў раённым Доме культуры адбыўся урачысты вечар. Ён быў прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння выдатнага майстра пейзажа.

Доклад аб жыццёвым і творчым шляху выдатнага мастака-пейзажыста, правядзенага члена Акадэміі ма-

стацтваў СССР зрабіла сакратар райкома КПБ В. Е. Сінякова. На вечары выступілі ўдава мастака Е. А. Бялынічкая-Біруля, дырэктар Дзяржаўнага мастацкага музея БССР, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Е. В. Аладава і іншыя, якія прыбылі ў Бялынічы.

У фае Дома культуры адкрылася перасоўная выстаўка. У ёй адлюстравана творчасць славацкага земляка. У гонар 100-годдзя з дня нараджэння мастака ў раёне праведзены фотаконкурс па лепшых пейзажных здымак.

БЕЛТА.

Два дні праходзіў у Гродне першы абласны агляд фальклорнага мастацтва. Самабытныя песні, надрылі і частушкі, прывезеныя з усіх куткоў вобласці, знаходзілі самыя жывыя водгукі ў слухачоў, што запоўнілі прасторны Дом палітасветы. На здымку — народныя вясельныя абрады ў выкананні ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці Багудзенскага СДК Навагрудскага раёна. Фота А. ПЕРАХОДА. (БЕЛТА).

ПІСЬМЕННІКІ І ГРАНІЦА

ДА 50-ГОДДЗЯ КУЛЬТУРНАГА ШЭФСТВА НАД УЗБРОЕНЫМІ СІЛАМІ

Восень на зыходзе. На двары дождж, ветрана. А газік, шоргаючы шынамі, ідзе на граніцу. Да пагранічнага едуць госяці — пісьменнікі Беларусі. Узначальвае іх старшыня ваенна-шэфскай камісіі Саюза пісьменнікаў БССР Мікалай Іванавіч Аляксеў, генерал-майр у адстаўцы.

Беларускія пісьменнікі не ўпершыню сустракаюцца з граніцай. Далёкія пагранічныя заставы атрымалі пастаянную прапіску ў іх творах. Аб мужных вартавых рубіжоў Айчыны напісаны раманы, апавесці, нарысы, вершы, складзеныя песні. І найперш тут зноў хочацца назваць М. Аляксева. Чалавек з ружокам стаў галоўным героем яго раманаў «Якаў Жалезноў», «Выпрабаванне», «Па закліку сэр-

ца». Нядаўна ў выдавецтве «Беларусь» выйшла яго апавесць «Сухар». Яна зноў жа расказвае аб цяжкім і поўным баявой рамантыкі жыццём пагранічнай заставы.

Узначальваючы ваенна-шэфскую камісію СП БССР, М. Аляксеў шмат зрабіў для таго, каб мабілізаваць пісьменнікаў рэспублікі на работу над творамі, прысвечанымі Савецкай Арміі і пагранічным войскам. Менавіта з яго актыўным удзелам, а ўдзелам іншых беларускіх літаратараў у вайсковых часцях адбыліся літаратурныя вечары і чытанні канферэнцыі па творах А. Алешкі, М. Кругавых, І. Шамякіна, І. Новікава і многіх іншых нашых літаратараў.

Воінам Савецкай Арміі беларускія пісьменнікі прысвяцілі два ка-

ПАМ'ЯЦІ ВЫДАТНАГА ПІСЬМЕННІКА

Савет Міністраў БССР прыліў пастанову аб увекавечанні пам'яці выдатнага беларускага дзіцячага пісьменніка **Янкi Майра (Івача Міхайлавіча Фёдарова)**. Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў БССР па друку прапанавана выдаць у 1973—1976 гадах збор яго твораў у чатырох тамах.

Імя Янкi Майра прысвоена Мінскай абласной дзіцячай бібліятэцы і Бытчанскай васьмігадовай школе Барысаўскага раёна.

Мінскаму гарвыканкому даручана сумесна з Саюзам пісьменнікаў БССР устанавіць мемарыяльную дошку на доме № 36 па вуліцы Карла Маркса ў горадзе Мінску, у якім жыў Янка Майр, прысвоіць яго імя адной з вуліц горада Мінска, устанавіць у 1972 годзе на магіле Янкi Майра надмагілле.

У сувязі з падрыхтоўкай выдання збору твораў Янкi Майра Камісія па літаратурнай спадчыне пісьменніка збірае матэрыялы, звязаныя з яго жыццём і літаратурнай дзейнасцю.

Камісія просіць усіх асоб, у якіх захоўваюцца пісьмы Янкi Майра, неапублікаваныя рэцэнзіі ці водгукі на кнігі і рукапісы, цікавыя рэзкі фатаграфіі, прысылаць іх у Саюз пісьменнікаў БССР па адрасе: Мінск, вул. Энгельса, 9.

ВЫСТАЎКА П. ГАЎРЫЛЕНКІ

У выставачнай зале Саюза мастакоў БССР адкрылася выстаўка твораў Паўла Нічыпаравіча Гаўрыленкі. На выстаўцы сабраны карціны, эцюды, накіды, замалёўкі, створаныя таленавітым мастаком на працягу доўгага творчага жыцця.

Павел Нічыпаравіч Гаўрыленка, адзін з арганізатараў Саюза мастакоў БССР, выдатны дзеяч мастакоўскай арганізацыі Беларусі пакінуў багатую жыванісную спадчыну.

лектыўныя зборнікі. У адным з іх — «Шлях да перамогі» — змешчаны творы 72 празаікаў і паэтаў. У ім, у прыватнасці, выступілі народныя паэты і пісьменнікі Беларусі П. Броўка, А. Куляшоў, М. Лынькоў, М. Танк, а таксама І. Шамякін, Я. Брыль, І. Мележ, М. Аляксеў і інш. У зборніку на пагранічную тэматыку — «Людзі высокага абавязку» — сабраны нарысы, апавесці і апавяданні пісьменнікаў розных пакаленняў.

Не стаць у бакі ад ваеннай тэматыкі і беларускія драматургі. Так, толькі ў апошнія гады тэатры рэспублікі паставілі «Першы ўрок» К. Губарэвіча, «Дзеці аднаго дома» І. Шамякіна, «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці» А. Махнача, «Месца дзеяння — Віцебск» А. Маўзона...

Воіны пагранічнікі шчыра, ад усяго сэрца ўдзячны беларускім пісьменнікам за непаўторныя сусьтэрчы, за іх кнігі.

І. ЦЯРЭНЦЕЎ.

У ЛАДНЫМ КРОКАМ Ідзе па зямлі нашай шчытнаю Радзімай слаўны юбілейны год. Пяцьдзесят гадоў хутка будзе, як заляцелі ў адзіную сям'ю народы нашай краіны, утварыўшы непарушны Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

І цяпер мы знаём і знаём паўтараем словы выдатнага ўкраінскага паэта Паўла Тычыны, які з гордасцю гаварыў:

*Дружбаю ми здружені,
Батьківщино — мати!*

За дружбу, за росквіт, за нашы слаўныя подзвігі ў баі і працы — нашы словы падзякі і сардэчнага прызнання роднай сястры Расіі, яе вялікаму народу, які здолеў зрабіць пабрацімамі насі ўкраінцаў і беларусаў, грузін і казахаў, латышоў і эстонцаў, літоўцаў і таджыкаў, армян і малдаван, азербайджанцаў, кіргізаў, — словам, ленінскім сонцам асвятліць народам шлях у шчасліваю будучыню.

Савецкая Украіна. Ад сталіцы яе — старажытнага Кіева — пралягаюць шляхі дружбы ва ўсе канцы нашай неабліжнай бацькаўшчыны, Пратораны яны і да сінвакоў сястры — Савецкай Беларусі, не толькі для народна-гаспадарчага аднавання, але і для штодзённых кантактаў нашай культуры і мастацтва.

Адна доля была ў нашых народаў у часы царызму. Адыны песні гневу і барацьбы нараджаліся на нашых землях. Адыны імкненні і думы былі ў заняволеных украінцаў і беларусаў, адыны песні пратэсту і закліку былі ў сэрцах людзей. Ліцелі з Украіны гнёўныя словы Тараса Шаўчэнкі на Беларусь, а адтуль — палымныя словы Багунэвіча і Купалы, Коласа і Цёткі, заклікаючы да аднаго — да дружбы, каб скрышыць царскія кайданы.

Кастрычнік прынёс сонца на нашы землі і зрадніў нас навен. Ён адкрыў шырокія далегляды для нашых культур, сацыялістычных паэме, нацыянальных па форме, як завяшчаў вялікі Ленін.

У СУЗОРІ братніх рэспублік Украіна і Беларусь, як зоркі-суседзі, выпраменьваюць велічнае святло дружбы, еднасці і братэрства.

Вольна і шырока, напеўна і мілагучна звяняць над разняволенай зямлёй украінскія, рускія і беларускія словы і песні. Песні, якія акрылі Вялікі Кастрычнік, Савецкая ўлада. Песні, якія загартаваліся ў супольнай барацьбе нашых народаў за нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне, за лепшую долю і роўнасць.

З хваляваннем і затоенай урачыстасцю, нібы да чыстай крыніцы, прыпадаеш да ўкраінскага мастацтва, каб лічце і яшчэ раз адчуць усю веліч і характэрнае блізкага і роднага братняга народа.

Украінская літаратура — адна з буйнейшых галін на дрэве славянскага пісьменства. Шчодрэ дзеліцца яна сваімі лепшымі здабыткамі з братнімі народамі, з намі — беларусамі.

Традыцый дружбы, узаемаўзв'язей нашых літаратур, якія рухна закладвалі Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Цётка, паглыбіліся, напоўніліся новым зместам за гады Савецкай улады.

Беларускі чытач зараз на роднай мове чытае бессмяротныя творы Тараса Шаўчэнкі, Лесі Українкі, Івана Франка, а таксама творы савецкіх украінскіх пісьменнікаў — М. Ваяна, П. Варанька, Я. Галана, А. Ганчара, А. Карнейчука, А. Малышка, Т. Масэнкі, М. Нагібяды, Н. Рыбака, М. Рылскага, Ул. Сасюры, М. Стэльмаха і многіх іншых. Плённа працавалі і працуюць над перакладамі з украінскай П. Броўка, А. Куляшоў, М. Танк, Ул. Дубоўка, Э. Агніцвет, М. Аўрамчык, Я. Семіяжон, А. Званак, С. Грахоўскі, А. Зарыцкі, Р. Няхай, Е. Лоўсь, А. Вялюгіна, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, Н. Гілевіч і інш.

Песнярам беларуска-украінскай еднасці называюць у народзе Максіма Рылскага, Паўла Тычыну, Андрэя Малышку, Уладзіміра Са-

І. САЛДАЦЕНКА, сакратар праўлення СП УССР

«ДРУЖБОЮ МИ ЗДРУЖЕНІ...»

Аглядаючы пяцьдзецігадовы шлях, які прайшлі нашы народы ў адзіным Саюзе рэспублік-сясцёр, радасно поўніцца сэрца. Мы ганарымся тым, што здабыткі ўкраінскай культуры і літаратуры сталі шырокім надбанням беларускага народа — і наадварот. Мы ганарымся тым, што ўкраінскае мастацкае слова дзякуючы братняй дружбе знайшло дарогу да мільянаў беларускіх сэрцаў.

Неабліжныя нашы літаратурныя сувязі. Украінскі народ свята захоўвае ў памяці першыя паездкі беларускіх пісьменнікаў на чале з Янкам Купалам і Якубам Коласам, якія наведвалі ў тыя далёкія гады Харкаў і Запарожжа, пакланіліся нашаму вялікаму Кабзару на яго магіле ў Каневе.

А пасля такіх паездкі сяброў-літаратараў на Украіну, а ўкраінскіх пісьменнікаў — на беларускую зямлю сталі традыцыйнымі і пачалі вылівацца ў твядні і декады братніх літаратур — як вялікія нацыянальныя святы.

Украінскі народ з гонарам прызнае, што дзякуючы намаганням беларускіх пісьменнікаў па мове

сяброў загучалі творы Т. Шаўчэнкі і І. Катлярэўскага, П. Тычыны і М. Рылскага, А. Малышка і М. Стэльмаха, А. Ганчара і А. Вішні, В. Казачэнкі і Ю. Збанацкага, А. Карнейчука і М. Ваяна, С. Алеяніка і Т. Масэнкі і многіх, многіх іншых — дзякуючы вялікай працы Я. Купалы і Я. Коласа, М. Танка і П. Броўкі, П. Глебкі і А. Куляшова, І. Шамякіна і А. Бялевіча, Р. Няхай і А. Вялюгіна, М. Калачынскага і А. Астрэйкі і многіх іншых, хто пераклаў іх творы на родную мову.

У сваю чаргу, лепшыя творы беларускай літаратуры знайшлі ганаровае месца на кніжных паліцах шматтысячных бібліятэк гарадоў і вёсак Савецкай Украіны, а драматычныя творы — на сценах многіх тэатраў нашай рэспублікі.

На шахтах Данбаса і на паланінах Карпат, сярод стэпавікоў Таўрыі, як і ўстоды, разам з украінскімі і рускімі песнямі ты заўсёды лачуеш «Песню пра Нёман», «А ў полі вярба», «Люблю наш край, старонку гэту», «Лівоўху», «Ля-

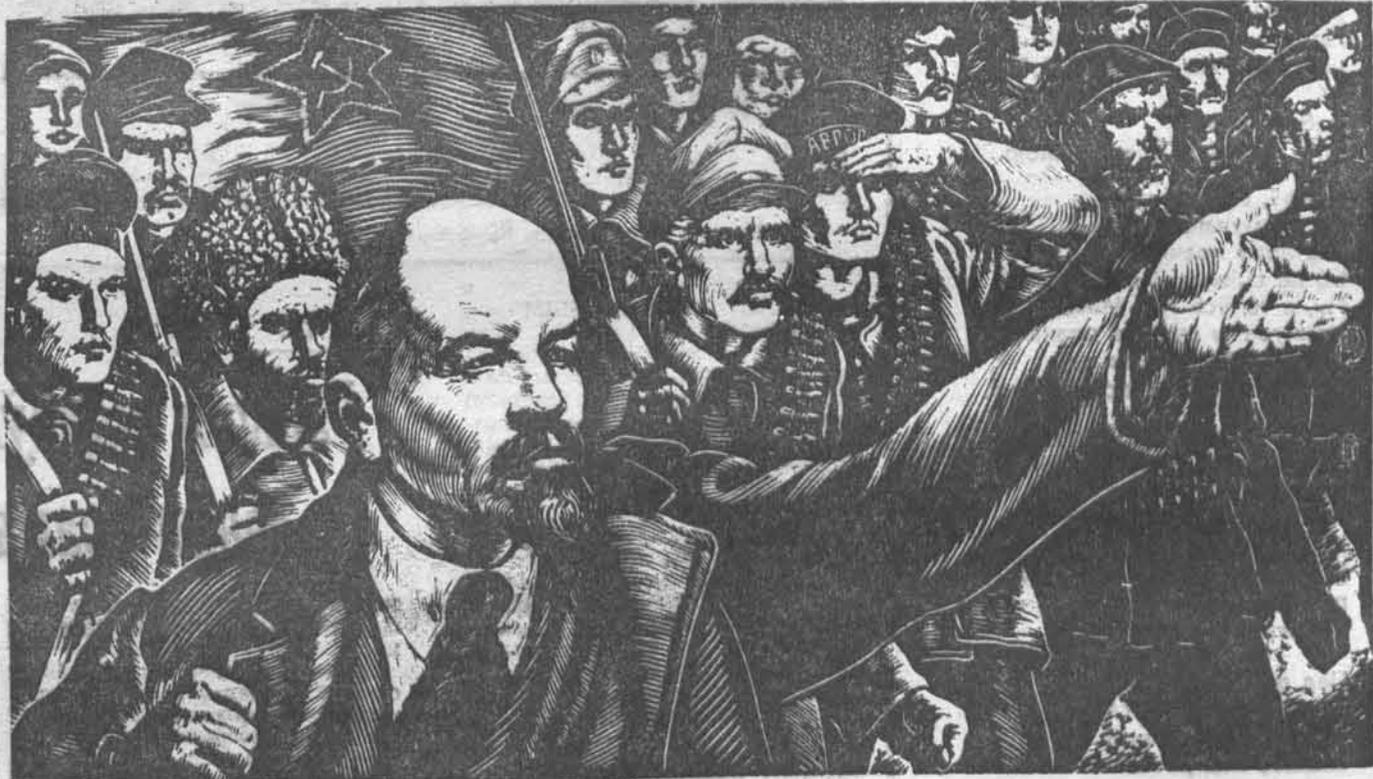
ноў» і іншыя любімыя песні, створаныя беларускімі пабрацімамі.

Без перабольшвання можна сказаць, што нашы выдавецтвы шмат што зрабілі для палупрыздацы лепшых узораў беларускай літаратуры на Украіне. Неаднаразова шматтысячнымі тыражамі выдаваліся бессмяротныя творы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча — яны ўвайшлі і ў праграму сярэдніх школ.

У выдавецтвах «Дніпро» «Раданскі пісьменнік», «Молодь», «Веселка» неаднаразова выходзілі цудоўныя творы нашых сучаснікаў і ў першую чаргу — лаўрэата Ленінскай прэміі Пётруся Броўкі, выбраныя вершы Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Аркадзя Куляшова, праявіў Івана Шамякіна, Івана Мележа, Янкі Брыля і многіх іншых. Вось і ў гэтым годзе ў выдавецтве «Дніпро» выходзіць выбраны Янкі Купалы і Пётруся Броўкі. А нядаўна выйшаў у свет раман Я. Коласа «На ростанях».

Слаўны юбілейны год мы сустраці выхадом у свет двухтомнай анталогіі беларускай паэзіі над рэдакцыяй М. Нагібяды. Гэты двухтомнік мы з гордасцю называем вялікім дружбы.

Ідзе юбілейны год. Гасцінная Украінская зямля, на якой пабывалі з творчымі візітамі да 50-годдзя СССР пісьменнікі Азербайджана, Кіргізіі, Каракаева-Чаркесіі і іншыя, чакае сваіх родных братоў-беларусаў, каб прынялі іх па нашай традыцыі — хлебам-соллю, з адкрытым сэрцам.

Народны мастак СССР В. КАСІЯН (Кіеў). У. І. Ленін і народ.

А. ГРАЧАНИКАЎ, намеснік старшыні праўлення СП БССР

І ДУМАЙ, І ПЕСНЯЙ З'ЯДНАНЫ

сюру. Іхняя палымная паэзія прайшла па беларускую зямлю следам за магутнымі радкамі вялікага Кабзара. Неаднаразова наведваючы Беларусь, яны стварылі хваляючыя творы, напоўненыя любовасцю і пяшчотай да нашай зямлі, да беларускага народа. Гімнам светламу братэрству гучаць радкі з верша Ул. Сасюры:

*Білорусь, ти моя Білорусь,
Синьбока сестра Украіны...*

Да 50-годдзя з дня ўтварэння СССР нашы ўкраінскія браты падрыхтавалі выдатную кнігу: «Дняпро ў жыцці трох брацкіх народаў». Яна складаецца з твораў рускіх, украінскіх і беларускіх пісьменнікаў.

Буйнай падзеяй у культурным жыцці Украіны і Беларусі з'явілася выданне ў канцы мінулага года двухтомнай анталогіі беларускай савецкай паэзіі на украінскай мове. Трохі раней на Украіне выйшла таксама анталогія маладой беларускай паэзіі «Калінові мосты».

Зараз і ў нас рыхтуецца выданне анталогіі ўкраінскай савецкай паэзіі ў двух тамах на беларускай мове.

Беларускія і ўкраінскія пісьменнікі сустракаюць вялікае свята ў жыцці братніх народаў — 50-годдзе Савецкай краіны, поўныя новых творчых задум і планаў. Паглыбляюцца сувязі нашых літара-

тур, расце іхні аўтарытэт у нашай краіне і за мяжой, паглыбляецца і сам працэс адлюстравання ў мастацкіх творах сацыялістычнай рэчаіснасці, багатай на змест, на нечуваны ўзлёт чалавечай энергіі і думкі.

Выданне новых кніг, декады і дні братніх літаратур, творчыя сустрэчы і камандзіроўкі, сумеснае абмеркаванне праблем грамадскага і літаратурнага жыцця, праблем мастацкага перакладу — усё гэта спрыяе далейшаму ўзаемаўзбагачэнню і развіццю нашых літаратур. Усё гэта скіравана на тое, каб у яркіх, мастацкіх вобразах выказаць духоўную энергію народаў-братоў, абуджаных да жыцця і творчай дзейнасці Вялікім Кастрычнікам, стварыць запамінальны вобраз нашага сучасніка, будаўніка новага грамадства — савецкага чалавека.

Сцяпан АЛЕЙНІК

ПРЫВЕТ БЕЛАРУСІ

Я люблю цябе, быццам зару!
Тут ўсе да душы, да спадобы—
І заводы твае, Беларусь,
І палеткаў тваіх хлебаробы.

І раздолле, і веліч вясны,
І пяшчотны між сёстрамі
голас,

І паэты, Радзімы сыны,
І бацькі іх — Купала і Коласі

Колькі Янкаў і колькі Катрусь
Вараць сталь, росцяць лён,
сеюць жыта...
Палюбіў я цябе, Беларусь...
Твой нястомны народ
працавіты!

Знае свет, як у бітвы часы
Ты ўручала сынам аўтаматы,
Як вадзіла атрады ў лясы
Для расплаты! Святое
расплаты!

Заклікала: «За слёзы матусь—

Аляксандр МАЦЕЙКА

ПАБРАЦІМУ

Баразёнкамі годы
над брывама пазначаны
і на скронях аселі
дымком-свізною.
Проста шчасце якое,
што зноў мы з табою
пабачыліся,
пабрацім мой,
што тройчы забіты вайною.

Думаў, станеш тужыць,
што замучаны ранамі,
дактароў праклянеш,
бо не сцішылі болю.
Ну, а ты ўсё пра Мінск,
заажураны дужымі кранамі,
ну, а ты ўсё пра жыта,
што ў палескім пасеяна полі.

Думаў, скажаш:—Жыву,
сацзабесам прызначана пенсія,
і садок пасадзіў
ля Заслаўя ў Зялёным.
Ну, а ты ўсё пра Мінск,
што праслаўлены песнямі,
пра Вілейскі канал
і славыты свой Нёман.

Пад асколкамі падаў
і ўставаў зноў са славаю,
зноўку падаў і зноў
ажываў пад расою.
Ты стаіш перад светам,
як дуб, што абпален наваляю
і здзіўляеш усіх
сваёю людскою красою.

Перакладу А. АСТРЭНКА.

Міхаіла ІГНАЦЕНКА

ПАЛЕССЕ

Люблю цябе, маё Палессе,—
Вясёлку, што спавіла даль,
І птушак шчабятанне ў лесе,
І золата жытнёвых хваль.

Твае лугі, дзе каня плача,
Бары, дзе грыб да грыба—
ў рад,
І кветкавы разліў гарачы,
Ляноў блакітны далягляд.

Люблю цябе, маё Палессе,
Заўжды табе, мой край, цвісці.
Прыгожым ты жывеш у песнях,
А прыгажэй яшчэ ў жыцці!

Перакладу Р. НЯХАП.

Біць фашыстаў усіх без
«астанку!»
Палюбіў я цябе, Беларусь,
Як Айчынай вайны
партызанку!
Не стрымаць мне пачуццяў
сваіх

Прад красою невыказнай і
новай,
Я люблю шчырасць песень
тваіх
І паэзіі светлую мову.

Кожным словам тваім даражу,
Як чароўнай вясной, як
надзеяй,
Тым людзям «Добры дзень»
не скажу,
Хто забыць тваю мову пасме!

Пра такіх я, напэўна, тады
Напішу і сатыру са злосцю.
Ты ж—у працы, паходзе
заўжды,
Ганаруся тваёй маладосцю.

Слаўлю наш я братэрскі Саюз,
Росквіт яркі зямлі твайго
краю.
Палюбіў я цябе, Беларусь,
І свой шчыры прывет пасылаю.

Перакладу А. АСТРЭНКА.

Кіеў. Цэнтральная магістраль Крашчацін.

Фота А. ПРЫМАЧЭНкі.

КАЛІ МЫ ГАВОРЫМ пра братэрства савецкіх народаў, міжвольна хочацца прыгадаць нейкія гістарычныя факты, якія сведчаць пра ўзаемную дружбу ці дапамогу словам і справай у цяжкі час нашага жыцця. Прыклад таму — спачуванне Тараса Шаўчэніна долі заняволеных народаў.

У часы царызму ўсе народы, якія былі прыгнечаны манархічнай Расіяй, аж да Кастрычніцкай рэвалюцыі знаходзіліся на становішчы беспраўных ускарні. Ім было забаронена ўсё, што нагадвала пра іх нацыянальную прыналежнасць. Украіна пазбаўлена была нават свайго гістарычнага імя і называлася Маларосіяй.

Беспрасветнае становішча прыгнечаных народаў, зразумела, выклікала ўзаемныя сімпатыі, асновай якіх была нянавісць да царызму, да прыгняталінікаў.

Вялікая Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя парвала кайданы рабства, вызваліла ўсе народы колішняй Расіі, надаўшы ім права самавызначэння. Змяніліся падставы жыцця, змяніліся і падставы іх узаемнай дружбы. Стымулам аднання стала імкненне стварыць пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі першую ў свеце дзяржаву працоўных — магутны Савецкі Саюз, у якім няма меншых, няма большых. Усе народы роўныя, усе маюць перад сабой адну і тую ж мэту — збудаванне камунізма.

Адным са спосабаў лепшага пазнання метадаў сацыялістычнага і культурнага будаўніцтва паміж братнімі народамі стаў абмен дэлегацыямі аднолькавых профіляў. Адбываецца ён і сярод працоўнікаў літаратуры і мастацтва.

На Украіне гэта пачалося яшчэ ў 1928 годзе. Група украінскіх пісьменнікаў: С. Піліпенка, П. Тычына, Ул. Сасюра, П. Усенка, А. Паноў, В. Палішчук, І. Кулік і аўтар гэтых успамінаў — наведвала Савецкую Беларусь, дзе «з бярозамі хвалі гамоняць».

Гэта быў першы выезд украінскіх пісьменнікаў за межы сваёй рэспублікі. За пяцьдзесят гадоў з часу ўтварэння Савецкага Саюза

Пятро ПАНЧ

Рабыня нядаўна, учора, а сёння—сама сабе пані..

такіх выездаў у братнія рэспублікі, прыездаў у адказ адбылося вельмі многа.

Толькі адзін пералік вышэйшых органаў і ўстаноў рэспублікі, якія наведвала украінская дэлегацыя ў час візіту, гаворыць пра маштаб узаемнай карысці. Яна мела размову з сакратаром ЦК КП(б)Б тав. Кнорыным, старшынёй Саўнаркома БССР тав. Галадзедам, старшынёй ЦВК Беларусі тав. Чарвяковым, народным камісарам асветы тав. Балцікім і іншымі кіраўнікамі, якія дэталёва азнаёмлілі нашых пісьменнікаў з жыццём Беларусі, а паездка на Асінбуд дапоўніла іх словы.

Незабыўнымі былі сустрэчы з вядомымі паэтамі і пісьменнікамі Беларусі—Янкам Купалам і Якубам Коласам, а таксама і з іх малодшымі калегамі. Сустрэкаліся і са шматлікімі чытачамі як у сценах тэатраў, так і на фабрыках і заводах.

Працоўныя Беларусі сустракалі пасланцоў Украіны, як родных братоў. Тым жа аддзякавалі ім і сыны Украіны.

Сімпатыі ўкраінскага народа да беларускага маюць глыбокія карані. Прыяду некалькі радкоў з рамана, напісанага паводле гістарычных даных. Яшчэ ў часы вызваленчай барацьбы з панскай Польшчай некаторыя атрады народных месціцаў Максіма Крываноса апынуліся на беларускай зямлі. Даведаўшыся, што ад іх прыбыў ганец, гетман Багдан Хмяльніцкі пытае:

«— Што прывёз?»

— Паўстанцы палкоўніка Галавацкага ўзялі Гомель. Выразалі больш за тры тысячы паноў і рандароў.

— А беларусаў не крыўдзяць? З

сялянамі не сварацца?

— Сяляне і там ужо ваююць з панамі, а то да нашых далучаюцца».

Калі я яшчэ і яшчэ раз прыезджаў у Мінск,—то на юбілей Якуба Коласа, то на з'езд беларускіх пісьменнікаў, і бачыў, як з кожным годам непазнавальна змяняецца аблічча беларускай сталіцы, я з усмешкай прыгадаў першае ўражанне ад Мінска і яго ваколіц. Міжволі прыгадваўся радкі беларускай народнай песні:

Выйду за варты —
Імкі ды балоты...

Драўляныя хаты, крытыя гонтай, паветкі, парнаны. Усё гэта збіта з дрэва і вельмі падобна да гэтых жа шэрых купін на балоце. І толькі каларовыя шылды з беларускімі надпісамі крыху ажыўлялі агульны шэры тон.

Гэта было ў шосты год утварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік і, хаця на вузкіх вуліцах сталіцы Беларусі яшчэ поўзалі сялянскія падводы, набітыя прэлым сенам ці саломаю, а паміж імі мітусіліся нізенькія аўтобусы, але ў двух тэатрах ужо ставіліся «Цар Максімільян», «Кастусь Каліноўскі», «Мешчанін у дваранстве», а ў кіно дэманстраваліся беларускія фільмы. Сумна было толькі сустракацца з бялізаснай лічбай —восем мільёнаў гектараў было яшчэ забалочана, але нарком земляробства не апускаў рук:

— Праз адзінаццаць год,—узвучыла сказаў ён тады,—на гэтых нівах будзе радзіць пшаніца па сто пудоў на дзесяціну!

Ураджаі нават пераўзышлі яго прагнозы.

Шлях у сваю будучыню Беларусь пачынала праз меліярацыю,

Н. УЖВІЙ,

народная артыстка СССР, старшыня праўлення
Украінскага тэатральнага аб'яднання.

Шчыра рады поспехам!

НАША ДРУЖБА з беларускімі братамі даўня і непарушная. Але расквітнела ў поўную сілу пасля Кастрычніка, калі перад нашым мастацтвам раскрыліся неабсяжныя далі дэяўнасці, а яднанне наша стала пастаянным.

Ніколі не сатрэцца з маёй памяццю першае знаёмства з Беларуссю. Яшчэ ў трыццаці гады мне, разам з такімі выдатнымі дзеячамі Украінскага тэатра, як Г. Юра, Ю. Шумскі, Г. Барысаглебская, А. Ватуля, у складзе калектыву тэатра імя Івана Франка давялося наведаць Мінск, Гомель, Віцебск і іншыя гарады Беларусі. Выступачы перад працоўнымі, мы адразу адчулі любоў і павагу беларускага народа да нас, да нашага мастацтва.

З таго часу і я, і мае пабрацімы ніколі не перапынялі сяброўскіх сувязей з дзеячамі тэатра Беларусі. І нас з усёй шчырасцю радавалі по-

спехі ў творчасці такіх майстроў сцэны, як Л. Александровская, голас якой для нас быў і застаецца дарагім назаўжды; мы заўсёды зачароўваліся і захапляліся майстэрскай іграй непаўторных сваім талентам Б. Платонава, Г. Глебава, Л. Ржэцкай, Ул. Дзядзюшкі і многіх іншых сцяганосцаў беларускага нацыянальнага мастацтва.

Як хораша, што нашы братэрскія ўзаемасувязі мацнеюць з кожным днём. Кожны прыезд тэатральных калектываў Беларусі на Украіну мы заўсёды лічым вялікім святам, як і паездку нашых мастакоў на сяброўскую зямлю. Такімі былі прыезды ў гастролі ў Кіеве тэатра імя Янкі Купалы і харавой капэлы пад кіраўніцтвам нашага даўняга друга і старэйшага таварыша Р. Шырмы. Кіеўляне шчыра і сардэчна апладзіравалі выканаўцам «Паўлінкі» і «Лявоніхі на арбіце», горада ўспрымалі мілагучныя песні сяброў.

Як кіеўляне, так і працоўныя іншых гарадоў маёй Савецкай Украіны ўспрымалі сэрцам опернае мастацтва Беларусі і назаўсёды палюбілі галасы Т. Ніжнікавай і В. Чарнабаева, Т. Шымко і З. Бабя, якія здолелі зачараваць нашых слухачоў.

За апошнія гады на беларускай зямлі не аднойчы гастралівалі Кіеўскі тэатр оперы, Ровенскі, Валынскі і іншыя драматычныя тэатры. Са сцэн Мінска і іншых гарадоў гучалі галасы нашых народных артыстаў Юрыя Гуляева і Дзмітра Гнаціюка. Ніколі не забудзецца цеплыня гэтых сустрэч.

Радуе і тое, што творы Украінскіх драматургаў А. Карнейчука, М. Заруднага, А. Каламіяца і іншых занялі трывалае месца ў афішах беларускіх тэатраў. Гэта і ёсць дружба і ўзаемная павага культур дзвюх родных савецкіх рэспублік-сясцёр.

Яшчэ хочацца некалькі слоў сказаць пра цесныя сувязі нашых тэатральных таварыстваў. Яны моцныя і пастаянныя. Мы часта вырашчаем разам нашы агульныя пытанні; бо ў нас адны задачы, адна мэта: зрабіць мастацтва здабыткам нашага працоўнага народа, дасягненнем усёй нашай, шматнацыянальнай савецкай сям'і.

М. ГЛУШЧАНКА,
народны мастак УССР

Адною дарогай

Беларусь... Калі я вымаўляю гэта слова, то перада мной паўстае не толькі наўздзіў багатая прырода, але і гераічныя, таленавітыя людзі братняга народа. Перад маімі вачыма паўстаюць магутныя заводы Мінска і Гомеля, Гродна і Магілёва, нафтавыя вышыні на Палессі, белае золата Салігорска—усё тое, што само просіцца пад пэндзаль мастака, на палатно.

Мне двойчы давялося быць на з'ездах мастакоў Беларусі, старанна аглядаць выстаўкі іх твораў. І я ўсім сэрцам быў рад, што большасць іх палотнаў прысвечана нашаму сённяшняму дню—будням працоўнага чалавека—будаўніку камунізма. Мяне ад душы хвалявала тое, што зроблена рукамі такіх майстроў, як В. Грамыка і З. Азгур, А. Глебаў і В. Цвірко, А. Бембель і Ул. Стальмашонак і многія іншыя.

Як у беларускіх, так і ва ўкраінскіх мастакоў адна мэта—аддаць свой талент на службу народу. А таму ў нас і адзінства планаў, садружнасць у творчасці, ўзаемаабмен.

Мы заўжды радуемся поспехам сваіх сяброў, дзелімся ўсім тым, што ў нас лепшае. Іменна гэта агульная зацікаўленасць дапамагае нам у творчасці. Асабліва значэнне мае ўзаемаабмен выстаўкамі жывапісу, графікі і скульптуры, якія час ад часу наладжваюцца ў Кіеве і Мінску. Такія выстаўкі робяцца традыцыйнымі. Не так даўно працоўныя беларускай сталіцы мелі магчымасць пазнаёміцца з творами відных украінскіх мастакоў Т. Яблонскай, Г. Якутовай, Я. Валабуева і іншых. У сваю чаргу, мы з радасцю чакаем выстаўку твораў беларускіх мастакоў у Кіеве.

Алесь ЖОЛДАК

Кветкі братэрства

Звонкагалосае, мілае беларускае слова мне змалку прыпала да сэрца, ды і не толькі мне, а і маім пабрацімам па творчай працы на Савецкай Украіне. Магутны спеў Янк. Купалы, Якуба Коласа, а за імі прэўдзіва-суровыя, гартаваныя ў гневе да ворагаў і ў любові да нашай Радзімы песенныя радкі Петруся Броўкі, Пятра Глебкі, Аркадзя Куляшова, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Канстанціна Буйло, а таксама маладзёжных паэтаў—Антана Бялевіча, Пятра Прыходзькі, Анатоля Вялюгіна, Міколы Аўрамчыка, Рыгора Няхая не раз натхнялі мяне данесці іх словы да нашага ўкраінскага чытача.

Я радуся таму, што дружба нашых братніх літаратур асветлена выдатнымі паэтамі савецкай літаратуры—Максімам Рыльскім, Паўлом Тычынам, Міколам Бажанам, Уладзімірам Сасіюрам, Андрэем Малышкам, Тарэнем Масэнкам, якія паказалі ўзор мастацкага перакладу і пабрацімства паэтычнага слова. Асабіста для мяне творчыя пакуты прынесла нялёгка, але ўдачная праца над перакладам скарбаў народнай мудрасці—беларускіх прымавак і прыказак на ўкраінскую мову. Да таго ў розныя гады я з любоўю перакладаў палыміяныя паэтычныя радкі Аркадзя Куляшова, Кастуся Кірэенкі і многіх іншых.

І пасля ўсяго зробленага хочацца сказаць вам, дарагія сябры, шчырае дзякуй за вашы вялікія творчыя дасягненні, якія ўзбагачаюць і нашу ўкраінскую літаратуру, умацоўваюць братэрства сям'і нашых савецкіх народаў.

А. ШТАГАРЭНКА,

старшыня праўлення Саюза кампазітараў УССР.

Глыбокія карэнні

украінскіх кампазітараў, як М. Лысенка, М. Леантовіч, К. Стацэнка, С. Гулак-Арцямоўскі, стаў усмі намі паважаны Р. Шырма.

Але асабліва расквітнелі нашы сувязі пасля перамогі Кастрычніка, калі на век парадзіліся нашы народы. І цяпер прыемна адзначаць, што за гады Савецкай улады беларускія кампазітары стварылі музычныя творы ўсіх жанраў—ад песні да балета і оперы. Асабліва радуецца нас творы выдатных майстроў музыкі—Р. Шырмы, Я. Цікоцкага, М. Аладава, А. Багатырова, а таксама сімфанічныя, фартэп'яныя і песенныя творы Ул. Алоўнікава, Г. Цітовіча, Д. Лукаса, Ю. Семіянікі, І. Лучанка. Прасякнутыя шчырасцю і народнай цеплынёй, іх творы гучаць у нашых аркестрах, тэатрах, філармоніях, па радыё і тэлебачанні, у выкананні лепшых музыкантаў і спевакоў Украіны.

Агульныя для нас пытанні мы часта вырашчаем разам, за адным сталам. Так, нядаўна ў Кіеве разам з беларускімі і малдаўскімі кампазітарамі мы правялі куставы пленум, на якім шырока абмеркавалі праблемы музычнай крытыкі і музыкантаўства.

А хіба не пра непарушную дружбу гаворыць і такі факт, калі мы разам шырока адзначалі юбілей-

ныя даты армянскага класіка Камітаса Спендзіярава і грузінскага—Захарыя Паліяшвілі, калі шчыра віталі Рыгора Шырму з нагоды яго васьмідзесяцігоддзя.

Вялікай музычнай падзеяй у культурным жыцці нашай сталіцы былі дні музыкі Беларусі. Кіеўляне цэпла прынялі кампазітараў Беларусі Я. Глебава, Я. Цікоцкага, Г. Вагнера і І. Лучанка, якія выступалі летась перад працоўнымі Кіева ў гонар 50-годдзя СССР.

А неўзабаве украінскія кампазітары давалі справаздачу перад працоўнымі Мінска.

Калі я гавару пра дружбу, мне прыемна ўсведамляць, што мяне асабіста звязвае шматгадовае братняе яднанне з Р. Шырмам, дружба з Я. Цікоцкім.

У развіццё нашых музычных культур вялікі ўклад зрабіў наш вядомы кампазітар П. Казіцкі, які апрацаваў для хору дзсяткі беларускіх народных песень.

Натхнёны подзвігам беларускага партызана Героя Савецкага Саюза Ц. Бумажкова, я напісаў пра яго харавую паэму.

Дружба наша загартавана ў працы і барацьбе. Нікому не разлучыць нас, бо мы—народы-браты, і словамі паэта я ад сэрца гавару:

І адне в нас в полі жытто,
В нас пісні одні.

Васіль СІМАНЕНКА

Колькі б не прыйшлося
гараваць мне,
ўсё адно благаслаўлю заўжды
Дзень той, калі ў свет пусціла
маці
Для жыцця, для шчасця, для
бяды.
Дзень, калі знячэўку мае губы
Грудзі мацярынскія знайшлі,

дзень, што мяне першым
прыгалубіў
Прамянёвай ласкаю з імглы.
Колькі ты мне выдзеліў
багацця,
Колькі шчасця, лёсе-
дабрадзеі!
На зямлі і плакаць, і смяцца,
І кахаць, і жыць сярод людзей!

Мікола ВІНГРАНОЎСКІ

Як толькі дзіцем
неўтаймоўным горад
Засне, нарэшце, неспакойным
сном,
Яна прыходзіць—сёння, як і
ўчора—
І штоначы шапоча пад вакном,
Каб я вяртаўся зноў на Украіну
Плугамі чарнакрылымі араць,
Тапаляняты ў полі паліваць,

Зямлю, што называюць
тапалінай.
Бо час ідзе імкліваю ступою.
Дзе завязь, дзе свячэнне
пустацвету?
І той любоўю поўніцца
да свету,
Хто родны грунт адчуе пад
сабою.

Пераклаў В. РАГОЙША.

МУЗЫЧНЫЯ здабыткі Украінскага і беларускага народаў—вялікія. Але яны сталі мажлівымі дзякуючы жыва-творнаму ўплыву бессмертных твораў Чайкоўскага і Мусаргскага, Скрабіна і Барадзіна, нашых сучаснікаў Шастаковіча і Хачатурана, Новікава і Салаўева-Сядога і многіх іншых.

Творчыя ўзаемасувязі музычных культур Украіны і Беларусі асабліва моцныя і трывалыя. Глыбокія карэнні гэтай дружбы. Мы ганарымся тым, што яшчэ ў дакастрычніцкі час адным з папулярных твораў музыкі такіх выдатных нашых

але чым далей, тым усё больш ператваралася ў краіну машынабудавання, пакуль не стала адной з самых развітых сацыялістычных рэспублік.

Нас радуе такая магутная хада братняга народа сінявокай сястры Беларусі. Даволі прывесці толькі дзве лічбы са статыстычных даных, каб сэрца забілася ад радасці: валавая прадукцыя Савецкай Беларусі яшчэ ў канцы сёмай пяцігодкі вырасла ў параўнанні з 1913 годам у 51 раз! Сілу для гэтага беларускі народ браў у дружбе сацыялістычных рэспублік, якая з'яўляецца асновай магутнасці Савецкага Саюза.

На высокі ўзровень узнялася і агульная культура Беларусі, у якой пачэснае месца займае літаратура і мастацтва, створаныя на прынцыпах сацыялістычнага рэалізму. Аздобаю іх стала творчасць патрыярхаў беларускай літаратуры і літаратур братніх народаў СССР Янкі Купалы і Якуба Коласа. Вялікаю папулярнасцю карыстаюцца іх імёны і на Украіне—як улюбёных аўтараў, так і дбайных перакладчыкаў твораў украінскай класікі і савецкіх пісьменнікаў.

Такой жа ўвагі заслужыла і беларуская літаратура ў пісьменнікаў Украіны. Яшчэ ў 1948 годзе выдавецтва «Дніпро» выпусціла адна-томную анталогію перакладаў беларускай савецкай паэзіі. Мы бачылі ў ёй творы Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, М. Вагдановіча, М. Танка, А. Куляшова.

І Спраўдным святам можна лічыць выпуск гэтым жа выдавецтвам двухтомнай анталогіі беларускай паэзіі пад рэдакцыяй М. Нагнібяды. У анталогіі пададзена каля ста імёнаў. Гэтая лічба таксама сведчыць пра велізарны рост беларускай літаратуры—як колькасці, так і якасці. Але, апроч таго, паводле сведчанняў геологаў і іншых навукоўцаў, беларускія нетры і лясы захоўваюць неалічоныя багаці, таму ў рэспубліцы ёсць усе падставы голасна заяўляць:

Рабыня нядзіўна, учора,
а сёння—сама сабе пані!
І мы ёй на гэта шчыра гаворым:
«Шчасця табе, сінявокай Беларусі!»

МЫ СЯДЗЕЛІ за столікам у цемнаватой піўной невялікага рыбацкага пасёлка на беразе мелкаводнай затоці і павольна лілі густое чорнае піва.

Мой прыяцель балоча перажываў моцную сямейную драму, ён жа і прывёў мяне сюды, на бераг мора, у харчгандлеўскую піўную. Піва ён не любіў і тапіў сваё гора ў абстрактных размовах пра безнадзейнасць людскога кахання і наканаваўшую лёсам адчужанасць людскіх сэрцаў. Даўга-лыгі і няўклонны, з маленькімі, глыбока пасаджанымі разумнымі вочкамі, сумнымі, як у малцы за драцённай сеткай заасада, ён даволі смешна выглядаў у шырокіх парусінавых штанах, пузырамі ўздутых на наленнях, ды пацёртым марскім кіцелі з кароткімі рукавамі.

Столік, пакрыты трэснутым лістом шкла, стаў ляля халоднай мураванай сцяны, да яе прыемна было прытуліцца пльчом. Над берагам, над белай вадою затоці, іяцёрпна плякло сонца. Праз адчыненыя дзверы блішчэў перагрэты асфальт дарогі, за дарогай хвалістай смугой ляжалі вярблюджыя гарбы берагавых дэонаў, а далей, запаўняючы адтуліну дварэй, нібы раму, калыхалася вада. І асфальт дарогі, і дробны пясок берагавых дэонаў, і лялівава вада затоці былі як намалёваныя шырокімі неахайнымі мазкамі ў аднастайнай алюмініева-шэрай гаме, у ёй адчувалася затоеная сякота цябячнага сонца, ахутаюча тонкай бялявай смугой салёных марскіх выпарэнняў.

Апрача нас, у піўной была яшчэ рыбацкая кампанія — тры мужчыны і адна жанчына. На століку перад імі гарой ляжалі шкарлупіны — тут падалі да піва толькі крута звараныя яйкі. Мы таксама насмешлі каля сябе гэтымі шкарлупінамі, піва чарнела на дзе нашых куфляў, мяне ўжо даўно стамілі спробы майго прыяцеля ўтапіць сваю нудоту ў безлічы слоў, якія нічога не азначалі, але надняцца і выйсці ў сляпуча-шэры морак я не адважваўся — спёка і нежаданне абразіць сябра прыскісці маё пльчо да халоднага мургу, я маўчаў і слухаў...

Прыяцель мой раптам перахіліўся праз стол, уціўся ў мяне маленькімі сваімі вочкамі і нейкім перауджываным голасам прашаптаў на ўсю піўную:

— Ведаеш... Усё жыццё я сябрую з паэтамі, і, калі сабе, ніхто не прысвяціў мне піводнага радка!

Ён адхіліўся, вялікай валасатай рукою, што даўна высунулася з кароткага рукава, пацёр сабе крывот і прамамытаў:

— Чорт! Ад гэтага чорнага піва з крутымі яйкамі ў мяне будзе заварот кішчкі...

Думаў ён зусім пра іншае, бо тут жа выкаціў з кучы шалупіны новае яйка, машынальна аблупіўшы яго, памакнуў у соль, рассыпаную на шкле, — і яго знікла ў яго вялікім, чыткаючым, губастым роне.

Жонка майго прыяцеля ведала англійскую мову, яе пасылалі перагледчыцай з нашымі дэлегатамі за мяжу, яна суправаджала замежных турыстаў у нас, яму рэдка даводзілася доўга бацьчыца з ёю. З выгляду яна была халодная і чыстая, як кавалачак штурчанага лёду, але добразычлівыя сябры... Вы ведаеце, што могуць гаварыць добразычлівыя сябры пра зрасуно-жонку непрыгожага чалавека.

Цяперозал развага, якая так часта замяняе людзям розум, прадказвала майму прыяцелю горкія вынікі. Што яму заставалася рабіць? Ён пісаў доўгія крытычныя артыкулы ў сталічных часопісах, збіраў калекцыю рэдкіх выданняў рускіх паэтаў першай паловы дзевятнацатага стагоддзя, а калі Наташа вярталася з чарговай паездкі, як заўсёды чыстая і халодна-насмешліва, ехаў з ёю куды-небудзь далей ад добразычлівых сяброў — у санаторый або дом адпачынку, але абавязкова на мора ці на бераг рэчкі. Наташа, апрачута ў мужчынскія штаны і каларовы джэмпер, што прыгожа падкрэсліваў яе тонкія плечы і маленькія дзявочыя грудзі, будучы абыхайкавай да ўсяго, цэлым гадзінамі закідала спіняк у ваду, а ён нудзіўся і згрызаў сябе нявыказанымі падазрэннямі.

Мой прыяцель кінуў позірк на кампанію рыба-

коў, на доўгую мокрую шырму, за якой то нахіляўся да падлогі па нешта, то выпростваўся загадчык піўной, ён жа і афіцыянт.

— Люблю вось такія піўнушкі: тут ні табе, ні да цябе няма нікому справы...

Я вырашыў, што ён ужо забыўся пра вершы, але думка яго раптам сіганула назад.

— Ты, брат, гэты ж... Усе вы, ласты, эгаісты. У сваёй самазакаханасці вы не прымячаеце тых, хто вас сапраўды любіць! Можна, закажам яшчэ на куфлю?

Падобна было на тое, што ён хоча напіцца.

Латыш, загадчык піўной, лясаваты малады чалавек з рудым тварам, з якога выבלісквалі вочы, надобныя па колеру на ваду затоці, асцярожна па-

Рудая лена накрывала махматымі шалкамі куфлі і падала на пасыпаную мокрым плавіннем падлогу, калі ён, па два ў адной руцэ, нёс куфлі да століка кампаніі рыбакоў.

— Лепш за ўсё напішы мне вершы пра людское каханне, — прышлючыўшы сумныя маліныя вочкі, гаварыў тым часам мой прыяцель, і голас яго трымцеў і пераліваўся больш, чым можна было спадзявацца для такой размовы. — Не пра тое, што вечна тэма, старая, як свет. Яна вечна новая для кожнага новага чалавека. Вертэр і Лота не маюць надзеі на паўтарэнне. А з другога боку Наташа Растова, — які прывабны, чысты вобраз, а колькі перытэты ў яе каханні! Кніжы Андрэй, Анатоль Курагін, нарэшце, П'ер...

Леанід ПЕРВАМАЙСКІ АПАВЯДАННЕ

ЗАМЕСТ ВЕРШАЎ ПРА КАХАННЕ

Выдавецтва «Беларусь» рыхтуе да друку анталогію ўкраінскага апавядання ў перакладзе на беларускую мову. У анталогіі прадстаўлены 50 савецкіх пісьменнікаў старэйшага і маладошага пакаленняў: А. Даўнэнка, В. Каза-

чанна, А. Ганчар, М. Стэльмах, Ю. Эбанаці, Я. Гуцала, П. Заграбельны і іншыя. Укладальнікам тома ў 30 друкаваных аркушаў з'яўляецца ўкраінскі літаратуразнаўца Л. Бойка, у рэдкалегію ўваходзяць украінскія і беларускія праянікі. Над перакладамі

працавалі Я. Брыль, А. Кулакоўскі, Р. Ілхай, М. Лужанін, Я. Скрыган і іншыя вядомыя майстры беларускай прозы. Апавяданне Л. Пярвайскага з гэтай анталогіі прапануем нашым чытачам у перакладзе М. Та-тура.

ставіў на трэснутае шкло нашага століка два куфлі піва і адшпозаў за сваю шырму. У яго даўно ўжо выпрацавалася ўменне адгадваць нават нявыказаныя жаданні наведвальнікаў і задавальняць іх раней, чым здаровы розум мог бы змусіць кагосьці адмовіцца ад лішняга. Але ён упэўнена матнуў галавой «не», калі кампанія рыбакоў падняла да яго свае парожні куфлі. Відаць, тыя суровыя стрыманыя людзі, што з'явіліся тут ішчэ да нашага прыходу, выпілі, на яго думку, ужо запішат.

Рыбаны сядзелі моўчкі, паклаўшы рукі на стол. Цёмна-цаглянага колеру твары здаваліся яшчэ цяжнейшымі ў цемнаватой піўной. Старыя світэры прыгожа аблягалі мускулістыя грудзі і рукі. Мужчыны былі ўжо немаладыя, з сіваватай шчэцінай на няголейных шчоках. Адамі курчыл лольку з доўгім прамым мундштуком. Іхнія плечы роўна калыхала спакойнае і моцнае дыханне. — Гаворка ідзе пра двух, пра трэйта я скажу назвай. Жанчына, што сядзела з імі, выклікала здзіўленне валізазнай сваёй постацю. — шырокай у касці і роўнай у грудзях, як салдат, спакойным, амаль упэўненым позіркам глядзела яна на маленькага рыбака, што сядзеў за столікам насупраць яе, хавваючы вочы ў парожнім куфлі. Гэта і быў той трэці, што адрозніваўся ад двух іншых мужчын толькі малым ростам, ды хіба яшчэ тым, што незадаволенна скрываўся, калі ім не падалі піва, у той час як іншыя і вокам не мігнулі.

— Ну, што там вершы, — павярнуўся я да майго прыяцеля, — вершы я табе магу прысвяціць...

— Сапраўды? Не ашукваеш? — перахіліўся ён да сваёй звычцы да мяне праз стол. Твар яго засвяціўся зухаватай усмешкаю. — Наша дружба замацаўца ў тваёй памяці на доўгі час, бо ты ж не ведаеш, а я прарочу тваім вершам доўгае існаванне.

На гэта трэба было адказаць, але што? Штоесці грумінула за сталом кампанія рыбакоў. Мы азірнуліся. Яны сядзелі спакойна і моўчкі. Толькі па тым, як ляжаў, чарнеючы сярод белай і жоўтай шкарлупы, кулак малага рыбака, ясна было, што гэта ён грумінуў кулаком па сталю.

Лясаваты загадчык моўчкі ўзяў у рыбакоў куфлі і павольна наліў у іх піва з тоўстай бочкі. Медная помпа кляцала і блішчэла ў паўцемры за шырмай.

Усе вядомыя з літаратуры закаханыя пары і трагічныя трохкутнікі тоўпіліся ў яго памяці, як недасканалыя аматарскія маскі на школьным маскардазе.

— Добра, я напішу табе пра людское каханне, — хутчэй згадзіўся я, каб не даць Генадзь да-заварыць доўгай тырады пра Трыстана і Ізольду.

— Даша і Глеб Чумалаў, — раптам пераскочыў мой няшчасны прыяцель праз сем стагоддзяў. Скачок быў рызыкаўны, і я не ведаў, чым гэта скончыцца, — скруціць ён сабе пію ці іначайслова прыземліцца на глебе сучаснасці. Новы грунт за столікам рыбакоў выратаваў майго прыяцеля.

Малы рыбак, што сядзеў насупраць жонкі, прыціскаў чорнай жылістай рукою парожні куфаль да ўпэўнт разбітага шкла на століку і, павольна раскрываючы невыразна акрэсленыя вусны, штоесці зусім спакойна гаварыў па-латышску.

Лясаваты загадчык вырас каля нас. — Што ты на мяне глядзіш, як удаў на труса? — пераклаў загадчык словы рыбака. — Ты думаеш, што я цябе разлюбіў? Я цябе ніколі не любіў.

Генадзь ухажіў мяне праз стол за руку.

— Слухай, слухай! — гучна шаптаў ён, не адрываючы вачэй ад рыбака. — Я цябе ніколі не любіў, — прамовіў зноў рыбак і на момант змоўк.

У карычневым, расцягнутым на шыі, світэры ён нагадваў пыраканячэга падлетка, калі б не падобная на шар галава з сівізнаю ў простых тонкіх валасах ды не твар, цёмны, абпалены ветрам і сонцам, зрэзаны дробнымі моршчынкамі, выгаралы бровы калмаціліся ў яго над халоднымі празорлівымі вачыма. Ён гаварыў, не павышаючы голасу, а жонка і двое рыбакоў, што сядзелі з ім за столікам, слухалі з адсутным выглядам, здавалася, зусім абыхайкава да яго слоў.

— Хіба ты мне пара? — ціха перакладаў, стоячы каля нас, загадчык піўной, перакладаў зусім добраахвотна, бо мы і не думалі яго прасіць, ён сам здагадаўся, што нам будзе цікава. — Ты мне не пара! Я заўсёды любіў Дзіздру. З цябе можна было б чатырох такіх зрабіць, як Дзідра, і яшчэ б матэрыялу засталася на добры човен...

П. КАПУСТА,

генерал-маёр у адстаўцы, былы камандзір партызанскага злучэння.

НА ЗЯМЛІ КУПАЛЫ

Усе ваенныя гады мне даводзілі правесці на свяцізнай зямлі Купалы, і я добра ведаю партызанскія былі. За гэты час я спазнаў сэрцы сяброў, якія гарэлі лютай нянавісцю да фашысцкіх занявольнікаў. Памятаю, як у дзяржні дні 1941 года ствараліся першыя партызанскія групы і атрады, якія хутка перарасталі ў брыгады і злучэнні і наводзілі жах на фашысцкія полчышчы.

Наша брыгада дзейнічала ў зоне Старых Дарог, Чырвонай Слабады і Случца. Кожны дзень да нас прыбывала папаўненне. З вёсак і гара-

доў ішлі ў партызаны цэлымі сем'ямі беларусы, каб адмоўціцца ворагу за зганьбаваную і выпаленую зямлю. І тады ад сяла да сяла, па лясках і тундрах ляцелі прызыўныя словы вядомай песні народнага паэта Янкі Купалы:

Партызаны, партызаны, Беларускія сыны...

Гэтыя палымяныя словы запальвалі сэрцы народных месціўцаў, гэтан жа, як і словы партызанскай прысягі, што луналі над маёй роднай Савецкай Украінай:

Школы, ніколі не будзе Вірніна Рабою німецкіх катів...

Пад кіраўніцтвам Мінскага падпольнага абкома партыі, сакрата-ром якога быў В. І. Казлоў, наша брыгада хутка перарасла ў буйное злучэнне і стала грознай сілай на

пляху ворага. Характэрнай рысай злучэння было тое, што ў ім змагаліся байцы дваццаці нацыянальнасцей. Тут, на палях і ў лясках Беларусі, абаранялі сваю Радзіму ад заняволення Ашот Саркісян з Арменіі, Сяргей Габерыдзэ з Грузіі, Мікалай Кастрамін з Урала, Пётр Ліпай з Мардовіі, Сяргей Дубовік з Украіны, Ян Анацык з Польшчы і многія многія іншыя, што склалі адзіную партызанскую сям'ю.

Прайшлі гады, але часта ў памяці паўстаюць тыя суровыя дні: паходы, рэйды, баі. Асабліва запамінаўся мне Старыцкі бой на Капальшчыне, дзе сотні гітлераўцаў знайшлі сабе бясплаўныя магілы.

У суровыя зімовыя дні нам сарвала сэрцы песня. І нярэдка пасля бою яна гучала ў нашых зямлянках на рускай, беларускай, украінскай, грузінскай, армянскай, татарскай мовах. Незалежна ад мовы, кожнаму з нас яна была дарагая і блізкай сэрцу. Песня клікала да помсты, да перамогі.

У дрэмучыя беларускія пушчы да нас часта па радзёе даляталі палымяныя радкі паэзіі Янкі Купалы

і Пятруся Броўкі, Максіма Танка і Аркадзія Куляшова, Кандрата Крапівы і Пятра Глебкі, якія патра-хнілі нас на подзвігі, усялялі ўпэўненасць у канчатковую пера-могу над ворагам.

Нам радасна, што лепшыя вершы з кнігі «Случкі пояс» Анатоля Астрэйкі нараджаліся ў нашым злучэнні, партызанам якога ён быў.

Вялікі шлях прайшло наша партызанскае злучэнне. Капальшчына і Случчына, Гродзеншчына і Беластоцшчына і, нарэшце, вядомыя Аўгустоўскія лясы. Мы паносілі удар за ударам па тылах ворага. І кожны з нас ганарыцца тым, што на роднай зямлі Купалы ўнёс і свой уклад у канчатковую пера-могу над гітлераўскімі полчышчамі.

У пасляваенны час мне многа разоў даводзілася быць у Беларусі, дзе мне ўсё роднае і блізкае. Гордасцю поўніцца сэрца, калі глядзіш на адроджаны Мінск, на яго заводы і фабрыкі, ахоплівае радасць, калі едзеш па былой партызанскай зямлі, якая ператварылася пачер у квітнеючы край.

Што з того, што Дзідра ніколи не выходзіла ў мора, а заставалася на берэзе і чакала мяне? Так і павіна быць, калі хто-небудзь яго любіць.

Я слухаў рыбака, але прыглядваўся да свайго прыцэля; Ён усё яшчэ не выпускаў майя рукі, ён прыплюшчыў вочы і стуліў рот, нібы да яго болю далучаўся чужы боль, пачоў яго зрабіліся шэрымі і запалі... Я шіха вызваліў сваю руку. Ён нячутна забарабаніў пальцамі па шкле.

— Дзідра і піва не піла. Ніколі нельга было яе ўтаварыць на гэта, і хадзіла ў чаравічках, а не ў ботах, а калі танцавала на свяце Ліга, усё казалі, што ніхто не танцуе лепш за яе. Малому Мартыну тамі пашанцавала зладзіць залатую рыбку. — вось што гаварылі людзі, пакуль не з'явілася ты і не ўпала на маю галаву, як пачак еолі з паліцы.

Малы Мартын змоўк. Усе маўчалі і чакалі: што ён яшчэ скажа? Ён глядзеў у свой парожні куфаль, нібы чыггаў свае думкі на дне яго, у рудой лужыцы піва, што развязала яму язык.

— Яшчэ! — коратка сказаў Мартын, і загадчык на гэты раз не адважыўся яму адмовіць. — Ім таксама налівай, я не люблю, калі хтосьці сядзіць з сухім ротам.

Чатыры куфлі, пакрытыя шапкамі пены, праплылі па два ў руцэ праз піўную і бяшумна апусціліся на столік перад рыбакамі. Чатыры чорныя рукі павольна ўзяліся за тоўстыя шклянныя дужкі і нібы скамянелі — ніхто не падняў куфля. Малы Мартын зрэзаў крывым пальцам шапку пены з свайго куфля, яна плюхнула на стол, ён стралянуў руку і выцер палец аб сівыя валасы, але аднак не стаў піць, толькі зазірнуў у куфаль: нешта прачытаў у ім і зноў загаварыў, не ўзімаючы вачэй на жонку.

— І ты думаеш, калі ўсе хваляць цябе на сходах арцелі, што ты нароўні з мужчынамі выходзіш у мора ў шторм і непагадзь, то я буду цябе за гэта любіць? А трасцу, я лепш палюблю кльпаногата старога Краўліня, ён лепш за цябе ведае, дзе закідаць сеці, хоць і ходзіць у штанах... А на тое, што цябе абралі галавой праўлення, мне таксама напляваць!

Тут адзін з рыбакоў, той, што сядзеў з правага боку ад Мартына, у яго не ханала вялікага пальца на правай руцэ — мы гэта заўважылі, калі ён браў свой куфаль, — дык той рыбак мірна сказаў:

— Не, праўлення ты не чапай, Мартыне. Як сабе хочаш, а не чапай.

— Я не праўленне, а яе, — таксама мірна адказаў Мартын, павярнуўшыся да бяспалага ўсім целам. У Мартына так балела шыя, што ён не мог павярнуць галавы.

Які ільвіцкік цябе навучыў ліць мне на галаву халодную ваду, калі я вып'ю чарку? — са злосцю ў ціхім голасе гаварыў далей Мартын, цяпер ужо пазіраючы на жонку. — Дзе гэта і кім сказана, што рыбак мусіць заўсёды хадзіць цявразы? Выканалі план — і я сам сабе гаспадар! А калі перавыканалі — тым больш. Калі цябе выкінулі з патрушчанымі рэбрамі з паліцы, я ж не паліваў цябе вадой, а паклаў у човен, і завёз у дзюны, і сядзеў калі цябе, пакуль ты не ачуняла. Ну, ясна, што Дзідра абразілася і плюнула на мяне, на якое ліха ёй быў патрэбен рыбак-забастоўчык, яна ўмомант выскачыла за лоцмана, а я застаўся калі цябе на мялі.

Мартын схапіўся за горла, нібы праглынуў костку.

— Чаго ты смяешся? Ніякш радуешся, што я так ускочыў?

Жонка яго не смяялася, і не відаць было, каб яна радавалася, яна спакойна глядзела на свайго малога Мартына, толькі куточкі яе влікіх шарахаватых вуснаў ледзь прыкметна трымцелі, — можа, каб утаіць гэта трымценне, жонка асцярожна падняла свой куфаль і абманула вусны ў піва, на якім даўно ўжо асела наэдраватым каржом рудая пена.

— Ты ж была тады геранія, — падняў і свой куфаль Мартын, а за ім і тыя два рыбакі таксама. — Гэта ж не хто іншы, а ты выйшла з патоўпу і заявіла перад усім начальствам і паліцыяй, што ніхто не выйдзе ў мора, пакуль не павысяць цаны за рыбку. Ну, ну! Гаварыць нічога не забаражняеца, магла б сабе гаварыць, а паліць сеці, абліваць бензінам і падпальваць, гэтага ўжо ніякая паліцыя не дазволіць! Тады не кожны з нашых рыбакоў ухваляў твой учынак. Не то што паліцыя...

Бяспалы рыбак паківаў галавой, мне ясна было, што гэта мае азначаць, а другі, што дасюль маўчаў і, нібы не піў піва, курыў сабе на здароўе, левай рукой выцягнуў люльку з кутка рота і, трымаючы яе блізка да твару, прамовіў:

— Малайчына, Вільма! За твая сеці ты заплаціла рэбрамі, але ж забастоўку мы давалі да канца... За тваё здароўе!

Ён выпіў і заткнуў сабе рот люлькай. Усе выпілі. Нават Мартын выпіў. Тая даўняя забастоўка была вялікай падзеяй у іхнім жыцці.

— Мне і самому захацелася быць героем, — драўляным, нейкім штучным смехам засмяяўся Мартын, і мы заўважылі, як галава яго бездапаможна хіснулася з боку ў бок; ён ухпіўся абедзьвюма рукамі за стол, нібы баўся зваліцца з крэсла. — І думаеш, я не герой, што цярдлю цябе дзесяць гадоў, а Дзідра ў свайго лоцмана ходзіць, як лялька?

— Дзідра, Дзідра, — раптам скрозь спісну тыя зубы прашпыгала Вільма, выцягнуўшы вялікімі ілгнутымі пальцамі нейкую крошку з свайго піва. У Дзідры няма дзяцей, а я прывяла табе Віла і Мірдзу. Падумаеш, Дзідра!

Мартын адкінуў галаву і схапіўся ў той жа момант за патыліцу.

— Гэта ў яе ад лоцмана няма, а ад мяне ў яе былі б дзеці! Калі хто каго любіць...

Ён паклаў галаву лбом на край стала і накрыў яе зверху рукамі. Вільма і рыбакі перакінуліся позіркамі, у вачах іх было поўнае разуменне таго, што робіцца з Мартынам, — яны дружна паднялі куфлі і патроху выпілі.

Загадчык кінуў на Мартына і сказаў, паміргваючы нам:

— Гатоў!
Але Мартын яшчэ не быў канчаткова гатоў. Ён важка падняў галаву, і мы пачынілі, што да яго ільба прыліпла белая шкарлупінка, — ён не заўважаў гэтага ды і ўвогуле ўжо нічога не бачыў перад сабой.

— Я нічога не кажу, ты сумленна расплацілася са мною, Вільма... Сумленна, гэта я магу перад самім госпадам богам засведчыць. Калі гітлераўскія прыхвасці хацелі мяне забраць у армію, ты ўпырнула мне ў нагу такую погань, што нага пачарнела аж да нахвіны і яе ўжо хацелі адразаць, але я не даўся... Добры быў бы з мяне рыбак без нагі! Пра гэта ты не падумала?

Ён зноў лёг на стол галавой у шкарлупіны, яшчэ нешта прамармытаў і сціх. Адрозу пачулася аднастайнае пасвістанне носам. Рыбак з адварным пальцам першы ўстаў і, не баючыся разбудзіць Мартына, з грунатам адсунуў крэсла.

— Ну, — сказаў ён, перастаючы з нагі на нагу і камечачы ў рукаў шапку, — усё абшліся, цяпер ён цябе біць не будзе, мы можа і сці.

Яго таварыш, яшчэ больш маўклівы, чым ён, таксама ўстаў, на момант выцягнуў сваю люльку з мокрага кутка рота. Яны развіталіся з Вільмай за руку і выйшлі.

Вільма склала рукі на каленях і пачала чакаць, пакуль Мартын ачнецца, а ён усё больш голасна высвістаў носам, лежачы шыкаю на сцяну ў локці руцэ. Сіваватыя простыя валасы спаўзлі ў Мартына на лоб. Вільма асцярожна адным пальцам адкінула іх ад вачэй свайго мужа, ён стралянуў галавой, нібы адганяючы муху, але не ачуняў.

Сонца перамясцілася на небе, і палоска асфальту ў адтуліне дзвярэй, берагавыя дзюны і смуга мора за імі змянілі колер. Цяпер яны здаваліся ўжо не шэрымі, а блакітнымі. Дзе-нідзе гэты глыбокі і лёгкі блакіт пераліваўся ружова-жоўтым і сінімі палоскамі і плямамі.

Мы загаварылі пра сваё. Гаварыць цяпер давалася мне, бо прыцэль мой маўчаў, відаць, уражаны тым, што яму давалася пачуць. Ён пазіраў, заплюшчваючы вочы, і ўвесь час барабаніў пальцамі па сталле. Загадчык мьў куфлі за шырмай, цурчала вада, і нягучна стукала тоўстае шкло аб цынкавы тэзік, а Вільма ўсё сядзела, склаўшы рукі на каленях, і чакала, пакуль ачнецца яе муж.

У яе была прыгожая вялікая галава, яна трымала яе высокая і роўна, нібы баючыся, што карнай выкладзеныя косы, важкі, з медна-чорным водбліскам, пераважаць яе назад да шырокай дужай спіны. Прыплюшчанымі вачыма яна сачыла за Мартынам. Было нешта мацярынскае ў яе постаці і поглядзе. — яна цярдзела і даравала, можа, гэта азначала, што яна кахала? Спакой моцнага кахання, якое не баіцца ні абраз, ні людскіх плёткаў і спачування, чытаўся ў рысах яе высокага ільба, у разлёце не па-жаночаму суроўна зведзеных броваў, у цяврддай, упэўненай у сваёй сіле, лініі мужчынскіх вуснаў. І разам з тым, сум і прычота, як вечныя спадарожнікі сілы, угадваліся ў яе спакой.

— Час нам паднімацца, — сказаў я, — да горада далёка... Пайшлі?

Мой прыцэль згадзіўся.

— Ды і мне трэба было б схадзіць паабедцаць, — абазваўся з-за шырмы загадчык. — Але, калі Мартын заснуў, то гэта ўжо надоўга...

Вільма кінула на загадчына позірк, стрымана, але зразумела, зрабіла рух галавою, загадчык пакінуў свае куфлі і падышоў да яе. Вільма ўстала з крэсла і зрабіла крок яму насустрач. Яна была яшчэ вышэйшая, чым можна было ўявіць, калі сядзела каля стала. З-пад карычневай доўгай спадніцы відаць былі яе моцныя ногі ў цяжкіх мужчынскіх ботах, паверх блузкі лжылася скрыжаваная на грудзях і завязаная на спіне касынка. Вільма выцягнула кашалек дзесяці з-пад касынікі і, развітваючыся, нешта прамовіла. Загадчык кінуў грошы ў скрынку за шырмай і падышоў да Мартына. Адной рукой ён узяў малога рыбака за наўпер, лёгка паставіўшы яго на ногі, і выцягнуў з-пад яго крэсла.

Мартын спаў, стоячы на сцянутых у каленях нагах, апусціўшы рукі ўздоўж цела і схліўшы на бок галаву. Вільма ўзяла яго на рукі, як дзіця, і панесла да дзвярэй. Загадчык прыбіраў перад ёю з дарогі крэсла.

— О, божа, — прашаптаў спалохана і захоплена мой прыцэль. — А мал Наташа...

Ён апусціў твар у далоні на стол, і я адчуў не то кашаль, не то сухое кароткае гаўканне, загнулі маннае далонямі, шклom, драўнінай і кароткімі рукавамі яго марскога кіцеля.

— Хадзем, хадзем, — прыкрыкнуў я на яго, і мой прыцэль наслухмяна выйшаў за мною з піўной.

Па асфальтаванай дарозе, аблітая сонцам, магутная і роўная, выскока падняўшы галаву ў кароне медна-рудых валасоў, жонка несла дадому мужа.

Нам трэба было ў супрацьлеглы бок, і мы пайшлі ўздоўж мора.

Я прыгадаў гэту гісторыю, атрымаўшы нядаўна пісьмо ад майго прыцэля. Ён пісаў, што Наташа пакінула яго і выехала з якімсьці інданезійцам у Джакарту. Паведамляючы пра новыя набыткі да сваёй калекцыі рэдкіх выданняў рускай паэзіі дзевятнацатага стагоддзя, прыцэль мой пытаўся, між іншым, ці збіраюся я прывесці яму вершы пра каханне, як колісь абяцаў. Тады я сеў і запісаў гэтыя радкі. А што гэта не вершы і я не стаўлю над імі яго прозвішча, — няважна. Важна тое, што я выканаў абяцанне.

У СЯМ'І ВОЛЬНАЙ, НОВАЙ...

Пад гэтым дэвізам часопіс «Неман» (№ 2, 1972) апублікаваў вялікую падборку вершаў украінскіх паэтаў: М. Нагнібяды, А. Малышкі, П. Варанька, В. Мысыка, І. Мурагава, І. Драча,

А. Бортняка, Р. Лубкіўскага, Р. Трацякова, Л. Тандюка, Л. Касценкі, Л. Гарлача, Б. Алейніка, П. Скунца, В. Каржа і А. Арча ў перакладах В. Баткіна, В. Карчагіна, Б. Слуцкага, Т. Волах і Л. Смірнова.

Кнігі беларускіх пісьменнікаў на
украінскай мове.

ПАЭТЫЧНАЯ перакладка беларускіх і украінскіх мастакоў слова даўно ўжо стала традыцыйнай.

Упершыню беларускія вершы загучалі па-украінску ў 1909 г. Прыблізна ў тую ж гаду, нават крыху раней, пачала перакладацца на Беларусі і Украінскай паэзія. Пачынальнікам гэтай справы быў Янка Купала, а першымі перакладзенымі творами — вершы Т. Шаўчэнка.

Пасля Кастрычніка нацыянальныя літаратуры, іх узаемасувязі развіваюцца і мацнеюць. І выключная роля ў гэтым працэсе належыць мастацкім перакладам. З кожным годам расце іх колькасць, і што асабліва важна, расце прафесійнае майстэрства перакладчыкаў, культура іх творчасці. Сёння ўжо можна гаварыць аб значных здабытках беларуска-украінскага паэтычнага ўзаемаперакладу.

Надаўна ў Кіеве ў выдавецтве «Дніпро» выйшла двухтомная анталогія «Білоруська радянська поезія».

Каб уявіць сабе маштабнасць гэтага выдання, цікава параўнаць яго з анталогіяй, якая выйшла ў 1948 годзе, да трыццаці гадавымі заснавання БССР. Тады украінскія чытачы атрымалі вершы 22 беларускіх мастакоў слова — ад Янкі Купалы і Якуба Коласа да Анатоля Вялюгіна, аднаго з маладзёжных на той час паэтаў. У новую анталогію ўвайшлі творы 96 беларускіх савецкіх паэтаў, уключаючы і самых маладых, першыя зборнікі якіх убачылі свет у 1969-1970 гг.

Перад укладальнікамі анталогіі Анатолям Вялюгіным і Ніколам Нагнібядой стаяла адказная і складаная задача — паказаць эстэтычнае багацце беларускай савецкай паэзіі праз усё найлепшае, што створана ў ёй за пяцьдзят гадоў.

Анталогія сапраўды ґрунтоўна знаёміць чытача з поспехамі беларускай паэзіі, паказвае яе шырокі тэматычны дыяпазон, стыльавую шматграннасць, высокую грамадзянскі пафас. Змешчаны ў анталогіі вершы раскрываюць у значнай ступені індывідуальную своеасаблівасць паэтаў, жанравую разнастайнасць іх творчасці.

Многія беларускія аўтары атрымалі ў анталогіі «сваіх» перакладчыкаў. Ц. Гартнага і А. Гурло перакладае Ю. Пітрэнка, Зм. Бядулю — Б. Сцепаў, А. Александровіча — В. Швец, М. Лужаніна — М. Рудонка, В. Вітву — П. Варанько, А. Звонака — І. Драй, С. Дзяргай — А. Жолдак, Н. Гілевіча — В. Каротыч, Р. Барадуліна — Д. Паўлычка і г. д. Такі прынцып дае магчымасць перакладчыку не толькі глыбей «ужывацца» ў арыгінал, але і ўбачыць месца аднаго верша ў «кантэксце» ўсёй творчасці паэта.

«Білоруська радянська поезія» — вялікая праца вялікага калектыву, які аб'яднаў каля ста перакладчыкаў. Каб даць ёй усебаковую ацэнку, спатрэбілася б не адно даследаванне. Мы спынімся толькі на некаторых перакладах.

Адкрываецца анталогія вершамі Янкі Купалы. На Украіне Янку Купа-

ду даўно лічаць сваім, родным. Расказваючы пра працу украінскіх пісьменнікаў над перакладамі твораў беларускага песняра, Т. Масэнка пісаў, што яны добра разумелі, які ім «выпаў вялікі гонар — перакладаць песні найглыбейшага выразніка дум і жаданняў беларускага народа».

У анталогію ўключаны «Безназоўнае», «Тарасова доля», «Арлянітам», «Алеся», «Лён», «Беларускім партызанам» і інш. Сярод перакладчыкаў — імяны М. Рылскага, У. Сасюры, Т. Масэнка, І. Муратава. Большасць твораў дадзена ў новых перакладах, выкананых А. Мальшам. У часе працы над перакладамі ён пісаў, што з вялікай пашанай узяўся за гэтую ра-

боку першы варыянт, як нам здаецца, таксама быў больш удалы.

У анталогіі значнае месца займае лірыка ваенных год і звязаная з тэмай Айчынай вайны творы апошняга часу.

З багатай на такія вершы творчасці П. Панчанкі ўкладальнікі ўключылі ў анталогію: «У мяне не заблі нікога», «Коні», «Дзеці вайны», «Байцу, што першым ступіў на беларускую зямлю» і інш.

У вершы «Коні» праз адзін канкрэтны эпізод паэт перадае трывожны, глыбока трагічны пульс вайны. М. Нагнібяда здолеў перадаць своеасаблівы каларыт верша: казачную маляўнічасць вобразаў, кантраст цу-

МОВАЮ Э. МАРТЫНАВА. ВЯЛІКАГА КАБЗАРА

боту: «Яго паэзія блізкая і дарагая майму сэрцу. Калі я яшчэ і яшчэ раз учытваюся ў празрысты радкі купалаўскай паэзіі, яшчэ глыбей адчуваю, які ён быў вялікі паэт... Перакладаць такія творы цікава, бо гэта паэзія высокага напалу і палымнай душы». Мальшна пранімае ў самую сутнасць купалаўскіх твораў, добра адчувае іх глыбокую народнасць, перадае іх музычны малюнак, сувязь з фальклорнай паэтычнай стыхіяй, бо і ў сваёй творчасці часта вельмі блізкі да народнай песні. Толькі часам ён ускладняе просты, празрысты купалаўскі радок, як, напрыклад, у «Алесі», хаця ўвогуле яна таксама перакладзена добра.

Паэма «Безназоўнае» даволі складаная для перакладу, асабліва яе гукапіс. У перакладзе І. Муратава часта трапляюцца тэкстуальныя разыходжанні, але замяны ў большасці сваёй удалыя. Цікава супаставіць выпадкі тэкстуальных разыходжанняў арыгінала і перакладу пры поўным захаванні метрыкі і сістэмы рыфмавання.

У арыгінале:
А гоні ўжо узораны,
І сілы распапораны
Ад паншчынных бяdot.
Чакаюць стравы жораны —
Зярняткаў незамораных,
Чакаюць на умалот.

У перакладзе:
А гоні вже розорані,
І паншчыны зборені.
Я недавні раби —
І жорна, він не зморені,
На зерна чисті, зорані
Чакаюць вже давно.

У папярэдняй рэдакцыі трэці радок чытаўся так: «Втопили ми на дно» — захоўвалася рыфмаванне з шостым радком, як у арыгінале. З сэнсавага

доўнага, нібы сон, малюнка і трагічную развязку.

Імчалі коні па травах, па кветках
Паслалі дымам іх грывы на ветры,
І стрэлы замоўклі.

У перакладзе:
І мчали ті коні по травах пахучих,
По вітру послалися гривы, як тучі,
І постріли змовкли.

Новыя, трагічныя ноты гучаць у канцы верша:

А трэці, буланы, з крываваю ранай
Усё бегаў між куляў і сініх туманаў
З трывожным іржаннем.

У перакладзе:
А третій, буланий, мов студыччя рани,
Гасав поміж куль у блакітнім тумані
З трывожним іржаннем.

Параўнанне «мов студыччя рани», якое адуцінае ў арыгінале, арганічна ўлічваецца ў панчанкаўскі верш. Перададзена перакладчыкам і рытміка-меладыйная структура верша.

Дакладна адлюстраваны М. Рылскім асаблівасці верша «У мяне не заблі нікога». Рылскі адчуў і захаваў яскравы зракавыя вобразы, спакойную, «класічную» манеру аўтарскага пісьма. Вельмі шкада, што ў анталогію не ўключаны верш «Герой». Ён невядомы, усяго 15 радкоў, а колькі ў ім сказана пра сапраўдны гераізм савецкага чалавека! Сказана на-панчанкаўску стрымана, лаканічна і ў той жа час яскрава. Пераклад, зроблены М. Шараметам, хвалюе гэтак жа, як і арыгінал.

У Панчанкі ёсць шэраг твораў, прысвечаных Украіне. Два з іх — «Кіеву» і «За Стрыем — горы» ўключаны ў анталогію. В. Швец перадае сардэчнасць, урачыстасць «Кіева», які гучыць гімнам старадаўняму і вечна маладому гораду. Хоцачы толькі зрабіць адну заўвагу. У вершы ёсць радкі:

Яўген ГУЦАЛА

АЗОРАНАЕ СОНЦАМ

Хвіліна да хвіліны, дзень да дня — час ляжыць на берагах твайго жыцця сляпуча — белым пяском, нельга ў ім знайсці для сябе найбольш прыкметную прыкметку, нельга затрымаць позірку на самай яркай. І знянацку ў гэтым мёртвым хаосе заіскрыўся табе жоўта-зялёны крышталік, сонца ў ім затрымцела, пераліваючыся, — і ўжо ўвесь пясок нібы ажыў для цябе, бо ў ім выявілася тая жывая кропля, што абудзіла цябе.

Час — пясок сляпучы на берагах твайго жыцця. А ў саміх берагах — таямнічая плынь твайго сілы, прагі твайго любові, імкнення і мар. Ты думаеш пра ўсё гэта — і сэрца тваё заблілася часцей, мацней, і нібы завірвала таямнічая плынь, узнялася на ёй і павышэлі хвалі страстей, і ўзняла над яе паверхню свае крылы вера. Вера — у беспачатковасць і бясконцасць, у тую зменлівасць твайго істоты, якая раптам адкрывае перад табою зродненасць тваю з кожнай былінкаю, блізкасць тваю да ўсяго існага...

У тым чорным лесе (год таму ці два, а ўсё гэта бачыцца ўжо быццам з найдалейшай далі) святло стаяла яснае і крыху вільготнае. Яшчэ надаўна вясна толькі надыходзіла, грузнычы ў пацямнелых снягах, дыхала туманамі, пускала з пагоркаў зеленавата-белыя струменьчыкі ручаяк; яшчэ надаўна яна толькі адчувалася ў пацямнелай свежасці паветра, у побліску набрынялай кары на дрэвах, у тым, як увечары пахне сцяжынк-

ДВА АПАВЯДАННІ

ка, што вылезла з-пад снегу і ад лёгкага замаразку ўкрываецца застылым трымценнем халодных павуцінак. Яшчэ надаўна...

А вось стаіць паміж небам і зямлёю велізарная празрыстая хваля, агарнуўшы сваёй мяснатою чорныя, яшчэ голыя, дрэвы, пыткія ярычкі, схілы якіх засыпаны пабурэлым лісцем; цябе самога заліла (і ты адчуваеш дотык гэтай хвалі на вачах, на брыхах, на вуснах, ты нібыта нясеш яе на сваіх плячах, ты быццам расхінаеш яе сваімі грудзямі); і тая жанчына, з якой ты разам збіраеш лавдышы і якая, адстаўшы, ідзе праз вунь той лісьцяны клін, таксама заліта хваляю празрыстага ззяння.

Відаць, што тут ужо нехта пахадзіў, бо многа спічастага лісця ляндышаў, але кветак няма, нават яшчэ не раскрытых. Там-сям натрапляеш на сарваную сцяблінку, на ёй бялюць два ці тры маленькія вочкі, — беднаю здалася камусьці гэтая кветка, вынінулі... Берасты і грабы стаіць перухом, і, калі спускацца ўніз, нібы малее і малее сонца, яно быццам па-ранейшаму вунь там, на ўзгорку, дзе засталася жанчына. Я раз-пораз пазіраю на яе — яе чырвоныя валасы распушаны, здаюцца амаль нябачнымі, яны падобны на німб вакол яе галавы.

Паблізу лясной сцежкі, па якой амаль не ходзяць, паміж тонкіх шабелек травы і неспадыявана натрапляю на белыя вачанаты ляндышаў — за лісцем яны ледзьве прыкметныя, а калі нагнуць лісце, калі зазірнуць пад кусточкі з розных бакоў, то радзюна сустракаешся з іх чыстымі вачанатамі. Пахнуць гэтыя кветкі ці не? Быццам

лі... Вось яно што: пахнуць нядаўняю зімою, холадам.

Набраўшы маленькі букетік, нясу яго жанчыне, якая прыхінулася спіною да ствала дрэва і глядзіць угару. Па яе абліччы нельга здагадацца, пра што яна думае, — аблічча спакойнае і бесклапотнае. Я задзіраю галаву — на што яна глядзіць? — але верхавінка граба не скалыхнеца, неба пустэльнае, нідзе нічога, хіба што вось гэтая дзівосная цяплынь, якая запаланіла ўсю прастору, запоўніла яе. І чым бліжэй я падыходжу, чым лепей бачу гэтую жанчыну, тым меней здаецца яна асветленай сонцам, і ўжо няма ў яе паставе той таямнічасці, якую надае адлегласць. Здалёк яна была бліжэй да мяне, яна амаль належала мамі пацучыям — згаднам, а тут, поруч, я заўважаю на яе абліччы нейкі чужы, невідомы мне выраз. Дзе яна зараз была, пра што думала?

Мы гаворым адно аднаму нейкія словы — пра гэтыя лавдышы, пра гэтае надвор'е, пра лес гэты, але і яны, мабыць, не могуць пераадолець тую раптоўную адлегласць, якая неспадыявана вырасла, калі я падышоў да яе.

Мёртвае лісце шапача пад нагамі — колькі яго, гэтага шлохаў, гэтага шуму, які яшчэ надаўна быў зялёны, які яшчэ надаўна лунаў па дрэвах, і яны пестліліся ў ім, плылі ў ім! А зараз яны распранутыя і пахмурныя, і не верыцца, што зноў да іх вернецца мінулагодні шум, лісце яго, што ўсё ўвогуле здолена паўтарыцца...

Я хаджу па лесе, збіраю лавдышы, жанчына прытамлілася, яна села на пяньку пасярод шырокай паліны. Шукаючы кветкі, я ўвесь час пазіраю на паялю, каб не адысці далёка, каб не заблудзіць. І ўсё ж лавдышы мяне падводзяць. Адкуль іх столькі набралася ўздоўж яру — у бліскучым зялёным шумавінні, яны паглядаюць расквітнелымі сваімі вачыма, і гэтыя вочы аж надта

...Палаюць кулал залаты Сафіі
і коніі на уздыбленым нанаі,
Яны нібы пераклікаюцца з пушкін-
скім гімнам Пейярбургу з «Меднага
конніка»: У перакладзе апошні радок
гучыць так: «І вершнік на грывасто-
му коні». Велічнасць вобраза прай-
грае, не захавана і пераклічка з
«Медным коннікам».

У вершы «За Стрыем — горы»,
які пераклаў А. Малышка, чуюцца
водгук украінскіх песень і асабліва
вядомай «Верховіно, світку ти наш».
Пераклад захоўвае гэтыя рысы арыгі-
нала і ўводзіць вобразы, якія нада-
юць радкам Панчанкі больш мясцовы,
украінскі каларыт.

Шырока прадстаўлена ў анталогіі
паэзія М. Танка. Яго перакладлі мно-
гія майстры слова: П. Тычына,
М. Рылскі, М. Бажан, А. Малышка,
М. Нагнібада і інш. У перакладах з
Танка няма адхіленняў, якія закрана-
лі б змест твораў. Але ў асобных вы-
падках можна сустрэць некаторую
трасфармацыю вобразаў, зместу, асоб-
ных адценняў.

П. Тычына, напрыклад, дзеля заха-
вання меласу верша, чаму ён заўсёды
надаваў вялікае значэнне, ідзе на за-
мены, якія не зусім дакладна перада-
юць вобразы арыгінала. Напрыклад,
Калі мне сказаў:
— Сватам стол накрыйлі,
Я ледзь сваё гора АСІЛІУ.

перададзены так:
Як мені казалі:
«Вне й сватів зустрiлі!»
В мене в серці стрiли засiлі.

Часам перакладчык пераводзіць
вершы ў іншы эмацыянальны ключ.
Адзін з вершаў Танка пачынае сло-
вамі:

Нашто ты носі заплятаеш,
У танцы кружыш АГНЯВЫМ?

А ў перакладзе:
Для чого носі заплітаеш,
Кружыш в танці днём СМУТНЫМ?

Шмат вершаў Танка пераклаў
Нагнібада, пры гэтым ён, як сам ад-
значае, імкнуўся захаваць своеасаблі-
васць почырку, фарбаў, інтанацыі.
Яго пераклады тэкстуальна блізкія да
арыгінала, а замены пераважна адпа-
вядваюць яго паэтычнай структуры.
Пераклаў Нагнібада і «Баладу». Апі-
санне фантастычнага падарожжа забі-
тых на фронце сяброў суправаджаецца
цудоўным пейзажам. Перакладчык
змушаны быў яго крыху змяніць,
але сэнс, мастацкая структура заха-
ваны.

У Танка:
...Пайшлі і неспадзявана,
Дзе стыне ў смяце небакрай,
Бачаць у зорным тумане
Дзве сценкі — у пекла і рай.

У перакладзе:
Пішлі... і раптом неждано,
Де синій димить небокрай,
У зорнім бачаць тумані
Дві стєнки — у пєкло і в рай.

Вельмі добра перакладзены А. Ма-
лышкам такія вершы, як «У полі вяр-
ба», «Ляжаць пакошаныя травы».
Думаецца, што анталогію ўпрыгожы-
лі б такія шэдэўры лірыкі Танка, як
«Я даўно дараваў...», «Дарога з сена-
жаці», «У час касбы», тым больш,
што ёсць добрыя пераклады М. Нагні-
бады.

Удала падабраны ў анталогіі вер-
шы А. Пысіна. Яны адлюстроўваюць
яго творчыя «мерыдыяны», якія пра-

ходзяць праз франтавыя дарогі міну-
лага і мірныя нашага сёння. Апошнія
рады яго верша «Далёні тупат кана-
нады», па-майстарску перакладае нага
М. Львовіч, можна было б паставіць
эпіграфам да яго творчасці:

Яшчэ ў нас будзе грон і ціша,
Яшчэ не раз злімае узвод,
І хтосьці з нас, жывых, напиша
Свой рэзюмэ
праз дваццаць год.
Па-украінску гэтыя радкі гучаць так:
Ще йтiме звод крiзь мєртву тишу,
Крiзь гуркiт бiвнiв гromовiх,
І чєрєз двадцiть лiт напишє
Хтєсь рєзюмє

Із нас, жывых,
Вобраз «бівнів гromових» толькі
на першы погляд здаецца нечаканым,
а на самай справе ён пераклікаецца
з пачаткам верша: «бгядуць грывоты
як сланы».

А. Лупій у сваіх перакладах («Ці-
шыня Брэсцкай крэпасці», «Сцяг»,
«Перад фатографам жанчына» і інш.)
у большасці выпадкаў адэкватна пе-
радае своеасаблівасць паэзіі Пысіна
— яе вонкавую стрыманасць, за якой
— вір пацуюцца.

На Украіне многія вершы беларус-
кіх паэтаў вядомыя ў некалькіх пера-
кладах.

Так, цяпер хрэстаматычны верш
У. Караткевіча «Зяц варыць піва»
ў анталогію ўключаны ў перакладзе
А. Касматэнкі, а ў «Каліновіх мос-
тах», анталогіі маладой беларускай
паэзіі — ён друкаваўся ў перакладзе
М. Львовіч. Цяжка сказаць, які пера-
клад лепшы — Касматэнкі ці Львовіч.
Хутчэй за ўсё, яны дапаўняюць адзін
аднаго. Першы здаецца больш поў-
ным, але пераклад Львовіч больш
рэльефна перадае вобраз арыгінала:

А я вiдуючiм оком бачу:
Трiгубiй, крiсий — до вогню
Прiсiв, і пiдiда домаччя,
І варiть пiво з ячменю.

У Касматэнкі:
А я вiдуючiм бачу оком,
Як при вогнi пiд деревцем,
Трiгубiй, сiрий, косоокий
З ячменю варить вiн пiвце.

Велічна і пранікнёна гучыць на
Украінскай мове адзін з лепшых вер-
шаў Караткевіча «Беларуская песня»
(пераклаў С. Літвін):

Тi — наш край, Тi — це груша
чєрвона над дiдовым домом,
Падолiстове небо з ясным
мєтєорным дощєм.
Тi — наш стiг, що нiному, нiкому
на свiтi, нiкому
Не дамє осмiятi, забути, а чiя
звонуватi мечєм.

Рыгора Барадуліна перакладаў
Д. Паўлычка («Палата мінераў»,
«Скрыпачы», «Адам і Ева» і інш.) і
пераклаў добра, хаця паэзія Бара-
дуліна для перакладчыкаў уяўляе
значныя цяжкасці, бо яго вершы —
гэты сур'яльны каскад мастацкіх воб-
разаў, сінтаксіс пераважна пафасныя
інтанацыі пераплятаюцца з размоў-
нымі. І часам перакладчыку не ўда-
ецца адлюстраваць гэтыя асаблівасці.

Анталогія — гэта велізарны храм
паэзіі і мы змаглі пабываць толькі ў
некаторых яго пакоях. Увогуле ж
двухтомная «Білоруская радніцкая
поезія» — добры падарунак да 50-
годдзя Савецкага Саюза, яскрава
старонка дружбы дзвюх рэспублік,
двух народаў вялікага сацыялістыч-
нага адзінства нацыяў.

М. АНТОНЧЫЦ, Залаты век.

ма таго спалоху і каўнасці, як у маладзенькіх
пупышак, якія толькі адным пясцістакм засва-
ціліся, а рэшту трымаюць разам, пад залёнаю
сваёю травою.

Калі я спахоплываюся — у мяне цэлы букет,
а наўкол стаіць чорная, пахмурная раць. Куды іс-
ці? Як вяртацца? Набіраю ў грудзі паветра і кры-
чу, водгуклі голасу коіцыя і прападае, а ў ад-
каз — толькі светлае маўчанне лесу. Іду ў адзін
бок — не, не сюды, прастую ў процілеглы —
таксама не туды. Намагаюся адшукаць свае сля-
ды — дзе сарваныя ландышы, дзе іх найменей.
Зрэшты, выходжу такі на паліну, а на той палі-
не, далёка-далёка, сядзіць, як і сядзела жанчына,
яна, азораная сонцам, нахіліла галаву, думае пра
нешта. І ў тое імгненне, калі я пабачыў яе, ра-
дасць калыхнулася ў маіх грудзях, нібы туды аж
пераз край плёснулася праменне і прытоенае ле-
савое маўчанне, я пайшоў шпарчэй, шпарчэй.

І зноў: пра што яна думала? Бо ўзяла на мяне
далёкае сваё аблічча, зірнула на мяне далёкімі
сваімі вачыма, і ў яе поглядзе патанала нешта
далёкае... Не, яна не чула майго крыку, яна ся-
дзела проста так, бо не хацелася нікуды ісці, а
толькі так пасядзець і паслухаць веснавы смутак
у самой сабе.

Веснавы смутак у самой сабе.
Я паклаў ёй на калені ландышы — яны рас-
сыпаліся белымі цвёрдымі слязямі.

Колькі пяску на берагах твайго жыцця! Выток
ручайкі занесены глеям, і нельга прасачыць яе
пачатак; дзесьці былі віры, была і ўраўнаважа-
ная плынь, меншалі і вышэллі хвалі страстей,
крылы веры ўзняліся з большай ці меншай
пэўнасцю... Ды наасуперак усяму — пасярод сы-
пучага пяску часу будзённага і аднастайнага —
трапілася раптам пясчынна, якая нібыта і не ад-
розніваецца ад іншых, ды нечым прывабіла тваю
ўвагу. І тады ажыгае мёртвы пясак мінулага. І

ландышы, ды яшчэ жыве ў памяці водгулле твай-
го голасу, калі ты, з халадком у грудзях, клічаш,
завеш і не можаш нікога даклікацца ў цёплым
веснавым святле...

СМУТАК

Аўтобус адышоў. І мы з сынам вырашылі пе-
рачакаць імжу над бляшаным брылём на пры-
пынку. Заасфальтаванал дарога цямнее, далей
пачынае блішчаць, і на яе лустры вытанцоўва-
юць кроплі. Дарога заблішчала — і нібыта аж
засвяцілася, павесялела з канца ў канец.

Праходзяць незнаёмыя людзі — безуважны я
да іх, а яны да мяне. Гляджу на дарогу і бачу
тое, чаго зараз на ёй няма, бачу тое, што на ёй
было калісьці. Адчуваю, што вочы мае робяцца
вялікія і сумныя... Я хацеў вярнуцца ў сваё мі-
нулае жыццё, а вярнуўся да ценяў, якія толькі
мне аднаму і відочны.

А можа, кожны з тых, што праходзіць зараз
па гэтай дарозе, бачыць свае цені?

Мы рушылі, бо імжу не перачакаць. Яна — як
элегічны ўздых, яна — як дробенькія слёзы
ўспамінаў. Усё мне тут дарагое і патрэбнае, і та-
му гэтая імжа з часам, калі мы будзем прыгад-
ваць паездку па бачкаўшчыне, увесь час будзе
стаяць перад маймі вачыма. Яна будзе мне ба-
чыцца такой, як зарэз, а можа, і па-іншаму, можа,
набудзе ў майёй памяці іншыя адценні. Але не за-
будзецца — з часам я буду надаваць ёй усё боль-
шую вагу, шукаць пэўны сэнс і знаходзіць яго.
У гэтай вольнай імжы, якіх я за сваё жыццё
перабачыў безліч і спакойна забыў іх.

Сеецца дробная пацяруха — і я шчаслівы, што
яна сеецца.

нейкую хвіліну я заглядаю ў жывое святло адных
вачэй, потым — другіх. З часам я не аднойчы бу-
ду прыгадваць іх, і яны ў майм уяўленні стануць
для мяне вачыма майго краю, вачыма майёй зям-
лі, якімі яна змянакку зірнула ў мяне. Вось так,
з найглыбейшай сваёй глыбіні, зазірнула — і
зямля, і імжа гэтая, і дарога, і прыдарожная тра-
ва, і хаты, і нізенькае неба, прыгнеченае важ-
кімі хмарами.

Недзе быў я, недзе ездзіў, недзе жыў і нібы
не думаў пра гэты родны куточак зямлі. Не ду-
маў? Дык чаму ж вольны зараз усё мне такое дара-
гое і роднае: ясакары, выкупаныя дажджом; ін-
танацыя, з якой вымаўлена слова; кволенскі ту-
манок, што шыза сцелецца справа над стаўком,
якога не відаць за дрэвамі; пахі, якімі дыхаюць
на мяне нядаўна засаджаныя гароды, хлявы,
вербы, бузіна з канаў. Бо нібыта ўсё гэта не ада-
соблена, не аддзелена ад мяне, а яно — гэта я, мы
адно цэлае, мы заўсёды былі разам, і ніхто ні ад
каго не стараніўся, не аддалаўся.

Мы адно цэла, нерасчлянёнае, жывое; жывое
нават і тады, калі мяне не стане, — я тады за-
стануся ў памяці гэтых дрэў, у памяці паветра,
палых пахаў, гэтай імжы...

Сумна і добра.
Сын мой азіраецца наўкола, усё яму цікава.
Можа, і ён назаўжды запомніць гэтую імжу. І сі-
вня ўсплэскі ясанаравага лісця, і гэтае густое па-
ветра, што аж клубком становіцца ў горле? Можа,
запомніць, і калі-небудзь гэтая зямля адзавецца
ў ім такім жа салодкім болям, як у мяне зараз?

І зірне яму ў душу глыбокімі вачыма гэтых
траў, адвечоркавай імжы, белаватага смутку, што
блукае ў полі...

Пераклаў з украінскай
Алесь МАЖЭНКА.

НАШ БЕЛАРУСЬКІ «сялянскі», «традыцыйны» раман некалькі гадоў вайшлі на перакрыжжы рэалізму і па праве заняў «свой пачэсны пасад між народамі». Адно з першых месцаў у нашай сучаснай раманістыцы займае «Палеская хроніка» Івана Мележа.

Раманы «Людзі на балоце» і «Плоды навальніцы» заваявалі шырокую любоў чытача, набылі вялікі грамадскі рэзананс. Пра іх ужо многа і хараха пісалі і наша, і ўсесаюзная, і замежная крытыка, бо сапраўды раманы гэтыя — дасягненне ўсёй нашай сучаснай літаратуры, літаратуры сацыялістычнага свету» (Г. Маркаў).

Ужо можна здацца штампам вывадзіць радаводную нашых дзеячоў культуры ад сялянскай торбы і лапцяў, пугі і свіней на выгане. Аднак усё гэта было. Была торба і пуга, была бязмежная тава, якую давалося кіламетраў «у навуку». Жыццёвы шлях І. Мележа не вельмі карыгнальны, ён у пэўнай ступені тыповы для людзей яго пакалення. Дзесяцігодка, Камсамольская работа. Вайна. Цяжкае раненне. Вучоба ва ўніверсітэце... І праца, праца, праца!

Патрэбны былі, відаць, і такі шчаслівы збег абставін, каб на пачатку творчага шляху яго гарача падтрымалі такія людзі, як К. Чорны, і крыху пазней — А. Фадзееў. Аднак на пачатку важней за ўсё была вера ў сябе, цвёрдасць духу і вялікая неадольная прага пісаць.

Ці сніў нават малады вясковы хлопца, калі пісаў свой першы рытарычна-пафасны верш «Радзіме», што сваё непаўторна-самабытнае слова пра Радзіму, пра свой народ ён ска-

жа тады, калі пасля доўгіх і нялёгкіх пошукаў прыйдзе... да прастаты і натуральнасці, сплаўненай з глыбокім роздумам і някідкай на першы погляд паэзіяй. Не так скоро прыйшло мудрае ўсведамленне, што галоўнае ў творчасці — смялей дзяліцца з чытачом скарбамі сваёй душы, смялей і праўдзівей раскрываць сваё сэрца.

ванне народнага характару ва ўсёй яго шматграннасці, у яго нацыянальнай сутнасці, у тым самым патэтным, самым запаветным, што дазваляе зразумець месца і шляхі народа ў гісторыі. І Мележ імкнецца паказаць, як паводзіў сябе наш нацыянальны характар у аялікіх пераломных гістарычных падзеях, даць ана-

лізаюць, маўляў, радкі, а перад табою «плешчацца само жыццё».

А гэта ж і сапраўды так. Напісаны раманы на тым найвышэйшым узроўні майстэрства, калі і майстэрства не заўважаеш. Якую радасць, якую эстэтычную асалоду адчувае той чытач, які спасцігае ўсю глыбінку ідэянамастацкай канцэпцыі гэтых ра-

НАРОД У ГІСТОРЫІ

ДЫЛОГІЯ ІВАНА МЕЛЕЖА ВЫЛУЧАНА НА АТРЫМАННЕ ЛЕНІНСКАЯ ПРЭМІІ

Ад твора да твора, ад кнігі да кнігі І. Мележ цярдліва і настойліва шукаў свой, толькі яму ўласцівы шлях у літаратуры.

Не трэба думаць, глядзячы на ўсю яго папярэдняю творчасць як на нейкі «просты і роўны» шлях, а ўсе ранейшыя творы лічыць як бы «загадоўкамі» да «Палескай хронікі». Дарога ішла і «няпроста і няроўна» (І. Мележ), былі на ёй ямы і калдобіны, але — галоўнае! — яна ішла ўгору, да той запаветнай песні, да той усенароднай кнігі, якой ужо стала «Палеская хроніка». Многія з ранейшых твораў маюць самастойнае значэнне, у іх ёсць свае мастацкія вартасці. Але для нас важна і тое, што кожны твор, нават і не зусім удалы, быў школай пісьменніцкага майстэрства, якое з выключнай сілай праявілася ў «Хроніцы».

Раманы «Людзі на балоце» і «Плоды навальніцы» яшчэ раз напамінілі, што адной з самых важных (калі не самай важнай) задач сапраўднай літаратуры было і ёсць асэнса-

ліз інтэлектуальнага, духоўнага жыцця нацыі і «сказаць усю праўду не ў імя абстрактнага праўдзівасці, а для высвятлення вытокаў тых праўдзівых людзей» (І. Мележ).

Дакладнасць Мележавай мастацкай думкі вяла да дакладнасці ў слове. Сур'ёзнасць жа гэтай аўтарскай думкі, якая ўсё вымярае народнаю меркаю і таму не імкнецца выдаваць сябе «звышнаватарскай», вяла да спакойнага, «дзелавага» тону. Галоўнае ж у гэтым тоне — шчырасць і натуральнасць, што ішлі ад шчырасці, пачуцця, ад маральнага, душэўнага зліцця з матэрыялам. Я ўжо не гавару пра натуральнасць і неабходнасць кожнага элемента ў мастацкай структуры раманаў. Яны напісаны так, што бяруць у палон, захапляюць і радуюць не толькі тых, хто ўспрымае творы мастацтва наўня-рэалістычна, але нават самых вытанчаных крытыкаў — яны забываюць пра «філасафізм», «інтэлектуалізм» і г. д., і прастадушна гавораць пра «цуд» —

манаў, адчуе іх паэтычную атмасферу.

Колькі святой сыноўняй любві да роднае зямлі, да чалавека працы ў гэтых раманах! Якое багацце чалавечых натур, непаўторных, арыгінальных мастацкіх характараў!

І. Мележ назваў свой твор сціплым словам «хроніка». І яна б засталася «няхітрай хронікай», нягледзячы на ўсе праблемы (цікавыя, важныя, балючыя...), калі б са старонак яе не паўсталі як жывыя і «прыгожыя і калючыя кветка палескай шыпшыны» Ганна са сваёй мілай гарэзлівай усмешкай, у якой столькі няўлоўных пераходаў, і маўчун Васіль з яго моцна сціснутымі вуснамі; з той вечнай тугой па зямлі і з той незвычайнай любасцю да працы, калі б не пачулі мы бестурботны на першы погляд рогат горкага бедняка і вялікага жыццёлюбца Хоні, не зжамкнуліся той бездані, у якую трапіла даверлівая ў сваім сляпым і горкім каханні Хадоська-Канаплячка...

Менавіта гэтак праіснаваў у глы-

МАЛЕНЬКІЯ ГЕРАІНІ ВЫРАСЛІ...

Імпр Беларускага кінарэжысёра Льва Голуба добра знаёма кінагледзцам усіх пакаленняў. Нядаўна ў Мінску адбылася цікавая сустрэча — пабачыць свайго першага рэжысёра сабраліся ўдзельнікі розных яго фільмаў. Маленькія дзяўчынкі, былыя герані яго стужак, ліх ён адабраў з соцень і тысяч дзяцей, зноў у Мінску. Яны падраслі. Але для кожнай з іх, відаць, на ўсё жыццё застануцца ў памяці тыя размовы, па рады, цяжкія і бласконца цікавыя дні і месяцы здымак...

Як складаецца іх лёс? Аня Камініна (Леначка, тая самая дзяўчынка, што шукала бацьку), зараз студэнтка тэатральнага інстытута імя Шчэпкіна ў Маскве. Апошняя яе работа ў кіно — дубляж ролі Джульеты ў фільме англійскага рэ-

жысёра Дэзфірэлі «Рамеа і Джульета». Таця Бейнаравіч (Нюша-Шуматыха) зараз сама ўжо маці. Жыве ў Мінску. Света (Анютка) і Оля (Цішка) яшчэ вучацца ў школе. Яны мараць стаць артысткамі. Фота А. ЛАСМІНСКАГА.

ВЫСТУПАЮЦЬ КРЫНІЧАНЦЫ

Вось ужо некалькі год пры Бярозаўскай раённай газеце «Маяк камунізма» працуе літаратурнае аб'яднанне «Крыніца». Мінуты год быў для нас плённы. Маладая паэтэса Ніна Мачыш падрыхтавала новы паэтычны зборнік «Удзячнасць», перакладла вершы французскай паэтэсы Элізы Міцэль і апублікавала іх у зборніку «Паэты Паружскай камуны».

Алесь Разанаў, Каістанцін Дронь, Кацярына Сініцкая і Маргарыта Казловіч выступалі па тэлебачанні. З вялікай карысцю для крынічанцаў прайшлі сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі Андрэем Макаёнкам, Гераргіем Паповым, Алесем Махначом, Алесем Шаньковым і іншымі.

лемайстар Ігар Якаўлеў і настаўніца Панасавічскай васьмігадовай школы Марыя Гугнюк.

Многія крынічанцы цяпер жывуць за межамі раёна, але прысялаюць у газету спас твораў — вайскоўцы Алесь Разанаў і Васіль Гарох, служачыя з Брэста Зінаіда Дузіюк, студэнт БДУ імя У. І. Леніна Васіль Карпічык.

Нядаўна крынічанцы зноў сабраліся, каб пагаварыць пра сваю работу, падзяліцца творчымі планами, прачытаць новыя творы. Свой справаздачны літаратурны вечар крынічанцы прысвяцілі 50-годдзю ўтварэння СССР.

Я. СЯЛЕНА, кіраўнік літаб'яднання «Крыніца».

У РЕДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Прашу перадаць праз Вашу газету маю шчырую ўдзячнасць арганізацыям, бібліятэкам, школам, чытачам, пісьменнікам — усім, хто прыслаў мне добрыя пажаданні з нагоды майго шасцідзе-

Дзень Другі

ПРАБЛЕМЫ, ПОШУКІ

Уладзіміру Раманавічу Паську пазванілі з райкома камсамола. Да іх прыйшла дзяўчына, якая мае музыкальную адукацыю, шукае работу, мо аддзел культуры дапаможа?

Уладзімір Раманавіч, павесялелым голасам:

— Скажыце, хай бяжыць да нас. Праз некалькі хвілін настойлівы стук у дзверы. Высокая дзяўчына ў максі-паліто, са шчодро намалеваным тварыкам бесцырымонна пытаецца:

— Дык у вас ёсць што-небудзь для мяне?

— А кім бы вы хацелі працаваць?

— Мне ўсё роўна...

— Даруйце, што ж вы ўмеете рабіць? — пытаецца Уладзімір Раманавіч, але па твары бачу, што цікавасць яго да гэтай наведвальніцы з кожнай хвілінкі меншае.

— У Чэбаксары скончыла адзін курс музфака педінстытута, затым пакінула.

— Чаму?

— Там вельмі слабыя педагогі. Вось і прыехала дамоў. Тут, у Слуцку, жывуць мае татачка і мамачка...

— Кіраўніком мастацкай самадзейнасці паедзеце?

— Гледзячы куды. Начаваць я хачу дома.

— Э, не, — гаворыць Пасько. — Уся работа культработніка па вечарах. Здымеце на месцы кватэру — мы дапаможам, — а ў выхадны будзеце прыязджаць дамоў.

— Гэта не па мне, — гаворыць дзяўчына і, крутнуўшыся на абцасах, выходзіць.

Уладзімір Раманавіч доўга глядзіць у акно, барабаніць пальцамі па сталае.

— Бачылі птушку? — гаворыць ён нарэшце. — Я, прызнаюся, і задаволены, што не згладзілася. Карысці з яе... Мая глыбокая перакананасць — там будзе работа, дзе кадры аседлыя. Вось наш калгас «1-е Мая» вырашыў рыхтаваць культработнікаў, як рыхтуе спецыялістаў сельскай гаспадаркі. На калгасную стыпендыю. Будзе пасылаць здольных хлопцаў і дзяўчат у музычныя вучылішчы. За ім і іншыя гаспадаркі пацягнуліся. У гэтым годзе ўжо думаем паслаць чалавек дзесяць.

І яшчэ ёсць у нас план — у бліжэйшыя гады забяспечыць усіх культработнікаў уласным жыллом. Вельмі гэта важна. У Бокнычах зроблена ўжо...

Уладзімір Раманавіч у Слуцку старажыл. Трынаццаць гадоў стаіць на чале аддзела культуры рай-

выканкома. Ёсць у гэтым свае плюсы і мінусы. З аднаго боку — людзей усіх ведае, абстаноўку... З другога — у чалавека, што доўга сядзіць на адным месцы, бывае, губляецца вострыня ўспрыняцця. Дзіва што — кожны дзень, кожны год адны і тыя ж клопаты. А фінал — быў дзеч і не стала — цяжка заела.

Мы да гэтага з Паськом адзін раз бачыліся, ды і то мімаходзь. Як след і не пагутарылі. Ціпер ішоў і бяўся, ці атрымаецца размова.

Пасля пашкадаваў, што няма ў

пяцігодка, год другі

СЛУЦКІ

нас, газетчыкаў, такой завядзенкі ды і магчымасцей вазіць з сабой магнітафон, Дальбог, цікава слухаць Паська. Думае ён не графарэтна, бачыць далёка і, галоўнае, гаворыць шчыра...

Паспрабую перадаць расказ Уладзіміра Раманавіча. Магчыма, не ўсе вывады яго бяспрэчныя, не ўсе думкі досыць абгрунтаваныя — так бывае заўсёды, калі чалавек шукае, думае. Няхай не бянтэжыць чытача і некаторыя фрагментарнасць, незакончанасць асобных каваляў, і тое, што няма пераходу паміж асобнымі думкамі — гутарка была жывая, тэмпераментная, не падрыхтаваная загадзя.

— Пра ўзровень культуры ў нас, часам, міркуюць толькі па эфектных прыкметах — раён заваяваў добрае месца на абласным ці рэспубліканскім аглядзе мастацкай самадзейнасці, у калгасе пабудаваны шыкоўны палац культуры з мазаічным панно, партэтам ды паліраванай мэбляй...

Я быў сведкам, як на аглядзе хлопцы-танцоры (праўда не з нашага раёна, але такое магло здарыцца і з нашымі), якія толькі што бліскуча выступілі, брудна лаяліся за кулісамі, а дзяўчаты з таго ж калектыву тут жа лугзгалі семкі і кідалі шалупіне на падлогу.

Ці не выпускаем мы з поля зроку фарміраванне, калі можна так сказаць, унутранай культуры людзей? Тое, што не паддаецца ўліку, што не паставіш у графы справаздачы?

Мы маем значныя здабыткі ў развіцці матэрыяльнай культуры. Тэлевізар называюць акном у шырокі свет. Сядзі сабе дома і глядзі кіно, тэатральную пастаноўку, дыржае прадстаўленне, лекцыю... Здрава! А мяне ўсё гэта апошнім часам трохі непаконіць.

Нешта, бачу, пачалі людзі радзей бачыцца адзін з адным, збірацца падам. Вечарам усе па хатах ха-

біні народных характераў і народнага духу і робіць раманы І. Мележа найбольш значнай падзеяй нашай сучаснай прозы. Гэта не азначае, вядома, што яго не цікавяць тыя складаныя сацыяльна-эканамічны працэсы, якія адбываліся ў вёсцы 20—30-х гадоў. Усё ў гэтых раманах падпарадкавана галоўнаму — таму, што вызначала рух вялікіх сацыяльных падзей эпохі, творы гэтыя вызначаюцца сапраўдным гістарызмам. Менавіта «Палеская хроніка» даказала, што самы тонкі псіхалагічны аналіз можа стаць дзейным толькі тады, калі за ім выяўляецца глыбокая сувязь паміж унутраным жыццём герояў і праблемамі свайго часу.

І. Мележ даваў вельмі глыбокі і тонкі псіхалагічны аналіз, а праз яго высвятляў і сацыяльную падплёку чалавечых паводзін, паказваў, наколькі апасродкавана праяўляецца гэтае сацыяльнае, як яно пранікае ў самае патаемнае ў чалавека. Таму яго творы і не трацяць жывога адчування жыцця.

Сапраўдная літаратура вырастае з патрэб жыцця свайго народа, але ніхто, вядома, не аспрэчвае таго ўплыву, які робіць на мастака ўся сучасная літаратура. Цяпер, скажам, у кожнага персанажа ў многіх творах «на тэму калектывізацыі» можна адшукаць «штосьці падобнае» да герояў М. Шолахава, Міканора «навінае нечым Нагульнага» Магчыма. За любым вобразам у любым творы нашай многанацыянальнай літаратуры стаяць у пэўнай ступені аднолькавыя сацыяльна-гістарычныя і маральна-псіхалагічныя праблемы. Аднак вырашаюцца гэтыя праблемы праз мастацкае асэнсаванне жыцця свайго народа на пэўным гістарычным адрэзку,

у яго непэўторным духоўна-нацыянальным абліччы, праз даследаванне самабытных нацыянальных мастацкіх характараў. Міканор — мастацкае адкрыццё Мележа, за яго вобразам — арыгінальная мастацкая канцэпцыя чалавека.

З болей адрываў ад слабе дружэ-вакых звычак, ламаў сваю натуру Васіль, і ў сацыяльна-гістарычным сэнсе ён паўтараў пакуты многіх герояў літаратуры народаў СССР. Але ён не паўтараў іх як мастацкі характар — самабытны, непэўторны.

Ёсць штосьці падобнае ў драматычным лёсе Ганны з трагедыяй Аксіні. Аднак галоўнае, што ў іх ёсць агульнае, што дазваляе нам з гонарам паставіць іх побач — гэта шматграннасць, аб'ёмнасць, маштабнасць, жыццёвая пераканаўчасць гэтых мастацкіх вобразаў.

Такого ж характара, як Апейка (маю на ўвазе не толькі яго агульнажыццёвую, але і эстэтычную значымасць) у літаратуры нашай не было яшчэ. Вобраз Апейкі — новае слова ў савецкай раманыстыцы. Апейка чалавек дзеяння — рэвалюцыйнага, стваральнага дзеяння. Але як смела, часна, з пацучём вялікай грамадзянскай адказнасці думаў ён пра забытаныя, складаныя, супярэчлівыя з'явы ў тагачасным жыцці...

Раманы «Людзі на балоце» і «Польды наваліны» І. Мележа — найбольш значнае дасягненне сучаснай беларускай прозы, сцвярдзенне таго высокага ўзроўню, якога дасягнула наша літаратура. Раманы І. Мележа — гэта кнігі, якія праходзяць праверку часам і застаюцца ў духоўным набытку народа і чалавецтва.

Г. ШУПЕНЬКА.

перажыў і сваё дзейнасцю сына, якая яму дарэмна свае вочы ўбавіравае прызнанне ззі народам. прыводзіцца тэкст маты Прадстаўніцкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў адзенай Адаму Ягорвічу 1923 года:

«Прадстаўніцкая ССР у ім сведчыць, што ўстага, грамадзянін у Багдановіч, бацька Беларускага паз-

бацькам. Бо як некалі ранейшыя літаратуразнаўцы. Усё Максімава зацікаўленне беларушчынаю ставілі ў заслугу Адаму Ягорвічу, так апошнім часам некаторыя даследчыкі ўсю ўвагу спыняюць толькі на супярэчнасцях між сынам і бацькам. А. Бачыла шырока паказвае дзейнасць Адама Ягорвіча і таму пэўным чынам пазбягае даваць яму аднабаковую характарыстыку. Ён як бы разгортае ўсе «за» і «супраць». Неразумнае беларускай справы бацькам Максіма паказвае як адну з праў сацыяльнай трагедыі народа, якога прадуд-

залежала ад правільнага, разузнага выхавання.

Ды Павел Адамавіч у кнізе Алеся Бачылы ўспамінае пра Максіма: «Я добра памятаю, як ён часта звяртаўся да бацькі, каб палітаць пра тое ці іншае старажытнае слова, і раўся, якім беларускім словам яго найлепш перадаць». (Гутарка ідзе пра пераклад на сучасную беларускую мову «Слова аб балку Ігаравым»). Як бачым, адносіны між Адамам Ягорвічам і сынам былі не такія ўжо, каб іх маляваць толькі адною фарбаю. Тут на памяць прыходзяць і словы з перадсмяротнага ліста Максіма да бацькі: «стары верабей, маладому верабю блага...» З такімі словамі можна звярнуцца толькі да бацькі, у якім бачыш і старэйшага друга, таварыша...

Што да смерці М. Багдановіча, дык, можа, і не было тут чыёй наўмыснасці. Хоць у лісце з Ялты, гэта цытуе Алеся Бачыла, паэт пісаў: «Ослаб я к тому времени очень. Думаю, дело в том, что хозяйка на топке экономно нагоняла».

Але для нас, можа, самае жахлівае — месца апошняга Максімавага прыпынку. Вось як апісваў бацька: «Пакой... з усім ізаляваны, глухі: хоць крычы, хоць стукай, ніхто не пачуе (гаспадыня жыла ўнізе з падходу) і дапамогі ніхто не падасць. Самы раз, каб паміраць у поўнай адзіноце». І яшчэ больш б'е — проста ў сэрца — бацькава прызнанне: «...ён памёр зусім адзін ноччу». Не трэба вялікага ўяўлення, каб убачыць на свае вочы, што там адбылося...

Адрасаваная вучня, кніга А. Бачылы шмат раскажа аб нялёгкім шляху класіка беларускай літаратуры. Невыпадкова на вокладцы кнігі мастак даў цёрні — сімвал цяжкасцяў, якіх праз усё жыццё аж надта было паэту.

Некалі паломнік са свайго падарожжа прыносіў галінку пальмы, каб засведчыць, што падарожжа адбылося. У кнізе А. Бачылы шмат такіх галінак — сведак непасрэдных сустрэч з людзьмі, што ведалі Максіма Багдановіча, — Павел Адамавіч, Людвіка Войцік (Зоська Верас)... Да таго ж, як ужо згадвалася, аўтар цытуе няшмат новых дакументаў. У кантэксте ўсяго гэтага свежа гучаць і нават агульнавядомыя факты. Вось чаму кнігу «Дарогамі Максіма» чытаеш з неаслабнай цікавасцю.

Анатоль КЛЫШКА.

ПАЛЬМЫ І АЎСКІХ МЯСЦІН...

Багдановіча, па заўрада Беларускай джае на жыхарства ў м. Менск.

Багдановіч вязе з сабой ім рукапіс і іншыя нявыдадзеныя свайго памёрлага для перадачы ўстановам Бел-

пелікі. матэрыялы ма-русі вельмі высокую каштоўнасць і не могуць быць багаж альбо на асабістых гаран-

таванасці. Прадстаўніц-ФССР просіць усё і чыгуначныя і БССР, па тэрмінах ехаць грама-завіч, рабіць яму змогу, дабрачын-ім разе не чыніць перашкодаў і па-шым у звязку з м пытаннем звяр-стаўніцтва».

У дакументі Я, каб не прывес-тут. Кожны разе пашанай, паварэспублікі да Трэба быць сап-днай уладай, каб знаваць, паважак-ць, што пісьмен-яго — найвялік-

неаднаразова ў ца і на ўземе-між Максіма і

мана, свядома з прыкідваннем на стагоддзі пазбаўлялі самапагляду, з блізкасці мовы робячы не дружбу, а нацыянальную бяду, адмаўляючы мове ў праве нават называцца моваю, выдаючы наш народ за бласхатніка ў гісторыі.

Здаецца толькі, што аўтар кнігі можа занадта асуджае Адама Ягорвіча, што той аддаў сына ў юрыдычны ліцэй. Можна зразумець і бацьку, вельмі добра ведае ён здароўе Максіма, каб паслаць яго ў Пецярбург, дзе той, на просьбу Шахматава, мог бы заняцца беларушчынай. Відаць, усё было больш пачалавечы складаней, і ў нас замала фактаў, каб усё ўзважыць як належыць. Але Адам Ягорвіч мог думаецца, з чыстым сумленнем пазней напісаць: «Я не перашкаджаў сваім дзецям быць, кім яны хочуць...» і дадамо — вельмі шмат зрабіў, каб яго дзеці зразумелі, чаго яны хочуць. Усе яны былі глыбока творчыя людзі. Вадзім Адамавіч напісаў манаграфію пра Г. Лапаціна — перакладчыка твораў К. Маркса на рускую мову. Вялікую будучыню матэматыка прадракалі вучоныя дру-гому брату Максіма Льву Адамавічу, жыццё якога дачасна абаралася, як і многіх у сям'і Багдановічаў. Павел Адамавіч, як можна меркаваць з апублікаваных лістоў яго, таксама быў з немалымі здольнасцямі, тонкі знаўца і стыліст рускай мовы.

І тут, несумненна, вельмі шмат

Л. Васіленка, па словах даследчыцы, «нестае грамадзянскай сталасці, самастойнасці ў поглядах на з'явы, фанты жыцця».

«...ідэяльнае абнаўленне жыцця ў сувязі з дзейнасцю новага старшын паказваецца ў апавесцях У. Шахаўца «Месца ў жыцці» (1960), М. Плянкі «Шчасце мае» (1960) і інш.». «Аповесцям Бажню і Сабаленкі нештае псіхалагізму». Двойні, тройні з мінусам так і сыплюцца, нібы з дзіравага меху. Твораў аб сучаснасці, яны спадабалі даследчыку, не набярэцца і на абойму сям'язараднай вінтоўкі. Хоць ты бярэ ды пасылай пераважную большасць пісьменнікаў на курсы перападрыхтоўкі літаратурных кадрў.

Што праўда, то праўда: у нашай прозы яшчэ многа нявырашаных задач, адна з якіх — далейшае паглыбленне ідэяна-эстэтычнага аналізу жыццёвых з'яў, павышэнне майстэрства. Высокая прафэсійнасць літаратурна-мастацкай крытыкі звычайна прыносіць толькі карысць. Але сапраўдна патрабавальнасць не мае нічога агульнага з гіпербалічным перабольшваннем недахопаў, з закрэсліваннем твораў, якія гэтага не заслужылі.

Кнігу аглядавалі акадэмік АН БССР В. Барысенка і кандыдат філалагічных навук П. Дзюбайла. Не згадваюцца: аўтар тэарэтычна часткі ўсяго тэксту кнігі адначасова быў і адным з двух рэдактараў. Што ж, Павел Дзюбайла рэдагаваў Паўла Дзюбайла з поўным даверам да кожнага слова.

Я. ГЕРЦОВІЧ.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Ільо КЛАЗУ — 50 гадоў

Сёння спаўняецца 50 гадоў — пісьменніку Ільо Клазу. Прайленне Савеза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму ў сувязі з юбілеем прывітальны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Ілья Сямёнавіч!

У дзень Вашага 50-годдзя прыміце ад нас, Ваших таварышаў па перу, шырае віншаванне. Яшчэ перад вайной, будучы студэнтам, Вы сталі аўтарам першых надрукаваных вершаў. У часе Вялікай Айчыннай вайны спачатку салдатам, а потым намсоргам палка бралі ўдзел у баях, з імпэцка-фашысцкімі захопнікамі.

У 1955 годзе з'явілася Ваша аповесць «Жарцы», у якой Вы звярнуліся да гісторыі нашага народа, паказалі партызанскую барацьбу на Беларусі ў перыяд Айчыннай вайны 1812 года. З цікавасцю прынілі чытачы і наступныя Вашы аповесці «Подснежники», «Вор», «Разбег».

Прыёмна адзначыць, што ў друку сістэматыч-

на з'яўляюцца Вашы нарысы, у якіх выдмаюцца важныя праблемы выхавання людзей, пошучы імі жыццёвай дарогі.

Жадаем Вам, дарагі Ілья Сямёнавіч, моцнага здароўя і новых творчых поспехаў».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» таксама віншуе юбіляра і жадае яму, былому літвіну, доўгіх гадоў жыцця і творчых поспехаў.

Хаця, з другога боку і нас, культуротнікаў, гэта ў нечым падсёбае. Сёння на абы што людзей у клуб не паклічаш. Калі фільм, дык давай самы новы, канцэрт — дык сталічных артыстаў.

Шукаем новыя формы работы. Я летась быў на нарадзе ва Ульянаўску. Там адзін таварыш, здаецца з Украіны, расказваў, што ў іх практыкуюць чатырохкомплексныя ўстановы культуры. Гэта клуб разам з музеем, бібліятэкай і музычнай школай ці яе філіялам.

З гэтага года ў парадку эксперыменту зробім у некаторых кал-

М. ЗАМСКІ

ДЗЁННІК

гасах такія цэнтры. Паглядзім, мо спадабаецца.

Наогул, я за тое, каб заўсёды шукаць, спрабаваць. Узяць брыгадныя клубы, што на бюджэце калгасаў. Як правіла, працуюць яны дрэнна. Цвёрдай стаўкі загадчыку няма. Адна гаспадарка п'юцца 20 рублёў, другая 25, трэцяя — 30 рублёў. Выкарыстоўваюць загадчыка, як наму ўздумаецца. Пачынаюцца паліявыя работы, дык ты яго ў клубе і не пабачыш ніколі. Ды і ён сам адказнасці ніякай не адчувае.

Хіба б не было разумна, каб тое ж Міністэрства сельскай гаспадаркі зацвердзіла цвёрдую стаўку загадчыку брыгаднага клуба, як аграрному. ці бухгалтару? Трэба ўзімаць гэтае пытанне, а то толку не будзе.

Наогул, хачу сказаць, што так званыя культурна-бытавыя фонды ў калгасах у большасці гаспадарак выкарыстоўваюцца на што хочаш, толькі не на культуру. Выхад? Стварыць міжкалгасны савет па культуры. Каб меў ён фонд, у які б ад кожнага калгаса ішлі грашовыя адлічэнні. Адным словам, цэнтралізаваць усю справу. Савет будзе запрашаць артыстаў, лектараў, арганізоўваць у гаспадарках розныя культурныя мерапрыемствы, праводзіць метадычную работу.

Мы ўсё гэта абгаварылі ў райкоме партыі, будзем арганізоўваць...

ры ёсць мастацкі кіраўнік, тэхнік. У штаце клуба толькі загадчык. Быў у нас у пасёлку Кірава добры сельскі дом культуры. Вялікую работу вёў. Але, як кажучы, быў ды сільны. Прыехала рэвізія, якая вызначыла, што не хапае дому сямі метраў, каб домам культуры называцца. А калі так, дык скарэцілі пасаду мастацкага кіраўніка. Фармалізм, чысты фармалізм. Або воль узяць яшчэ такое...

ВЦСПС зараз праводзіць сацыялагічнае даследаванне развіцця культуры. Разаслалі па асяродках культуры анкеты з дзесяткамі пытанняў. Ёсць там і такое, як быццам блскрыўдае пытанне — колькі месц у вашым клубе, доме, палацы культуры. Здаецца, падлічы, колькі крэслаў у зале і той справы. Дык нельга ж. Вядзём пэлы пераразілі. Некалькі гадоў таму каэфіцыент на адно месца склаў 0,50 метра. Зараз ужо 0,75. Бяры ўсю плошчу глядзельнай залы і дзялі на 0,75. Скажам у Ізбудзешчанскім брыгаднім клубе стаіць 130 крэслаў, а лічым толькі 90. Так і ў справаздачах пішам. Атрымліваецца, што за год мы не прыбавілі глядзельных месцаў, а наадварот, некалькі соцень іх страцілі. Між тым за мінулыя пяцігодку ў раёне пабудавана 24 асяродкі культуры. За гэтую ішчэ 14 клубных устаноў на 4075 месцаў будзе ўзведзена.

Будзем, кажу я, шмат. А воль на пытанне, ці добра будзем, станоўчага адказу даць не магу. Вялікая ў мяне крыўда на архітэктараў, што праектуюць сельскія клубы. Хай бы тыя архітэктары калі паклікалі да сябе нас, раённых работнікаў культуры, і спыталі, што, маўляў, вы думаеце пра нашы праекты. А думаеце мы, што робіцца яны абы з рук. Грошы вялікія, а карысці... Пабудавалі дамы культуры ў калгасах імя Дзяткаўскага, імя Энгельса... Сіэна — ні кішэнь для дэнарацый, каласнікі не ўстаноўш, няма падобных памянкінаў, пакоў для работы гуртковай. У клубе, што ў вёсцы Селішча, наогул не прадугледжана абсталяванне сцэны.

...Перачытаў гэты дзённікавы запіс і трохі стала някавата — ці не выглядае Уладзімір Раманавіч гэтакім заціятым несімістам і скептыкам? Бывае ж, калі справа не ладзіцца, пачынаеш вакол шукаць вінаватых. Хачу падкрэсліць — справы тут ідуць няблага. Можна памацаваць гэта і лічбамі. У раёне прадуе больш двухсот калектываў і гурткоў мастацкай самадзейнасці. 64 бібліятэкі маюць кніжны фонд у 337 609 тамоў. Кі наву няцігодкі случане мяркуюць да веспі кніжны фонд да 600 тысяч тамоў — па 10 на кожнага жыхара. І яшчэ пад заслону — летась пытанне пра развіццё культуры раёна ставілася на разгляд пленума райкома партыі. Работа райаддзела культуры атрымала станоўчую ацэнку.

КАЛІ ГАВОРАЦЬ і пішуць аб тэатральных акцёрах, гутарка ідзе перш за ўсё аб іх сцэнічнай дзейнасці. Значна радзей — аб рабоце на тэлебачанні. І амаль ніколі — аб іх вялікай і складанай рабоце на радыё, а менавіта ж радыё даносіць іх галасы да самай шырокай, шматмільённай аўдыторыі слухачоў.

Сёння я хачу пагаварыць менавіта аб гэтай галіне іх дзейнасці, аб ле спецыфіцы, аб яе значэнні.

Цяжка бывае акцёрам, якія ўпершыню прыходзяць на радыё. Тут няма непасрэднага кантакту са слухачом, і адчуць яго рэакцыю немагчыма. Да таго ж малады акцёр зусім не знаёмы з тэхнічнымі умовамі работы на радыё — адлегласць ад мікрафона, сіла і накіраванасць

РАДЫЁ

КАЛІ ГУЧЫЦЬ ТОЛЬКІ СЛОВА

гукі і г. д. Спачатку мікрафон заўжды падводзіць: ён занадта ўзмацняе голас, падкрэслівае шыпелыя гукі, асабліва на шэпце. Але той жа мікрафон, пры ўмелым абыходжанні, робіцца сярэмам артыста. Ён дапамагае данесці літаральна да кожнага слухача жывое ўсхваляванае слова чытальніка, самыя запаветныя яго думкі і пачуцці. Каб сыграць на радыё любую ролю, не трэба мець ні адвядзеных знешніх дадзеных, ні асабліва гучнага голасу. Ці трэба гаварыць, як напырае гэта дыяпазон артыста, якія дадатковыя творчыя магчымасці яму дае...

Але ўжо затое артыст, якога запрашаюць у радыёспектакль, павінен дасканала валодаць тым арсеналам сродкаў, якога вымагае гэты від мастацтва. Голас можа быць не гучным, але абавязкова гнуткі, паслухмяны, дастаткова шырокі па дыяпазоне, багаты на паўтоны.

Дакладнае і выразнае вымаўленне — неабходная якасць акцёра на радыё. Мікрафон агаляе і ўзбуяняе некаторыя недахопы дыкцыі, якія ў тэатры бываюць не так прыкметны (вясцасць, невыразнае артыкуляванне і нават пропуск некаторых зычных, «глытанне» канчаткаў слоў, нехайнасць, скарагаворка). Мова ля мікрафона павінна быць бездакорная і дыкцыя і арфаэпічна, бо яна ўспрымаецца слухачамі як эталон моўнай культуры. Данясе мікрафон да слухача і кожную няшчырую інтанацыю. Слова на радыё — усё. І ад таго, што і як скажуць акцёры сваім слухачам, залежыць поспех асобнай перадачы і радыё наогул як сродка духоўнага выхавання тысяч і тысяч людзей.

У Мінску ёсць шэраг акцёраў, якія выдатна зарэкамендавалі сябе на радыё.

Сапраўдным майстрам слова з'яўляецца Леанід Рахленка, які авалодаў усімі талымі мастацтва. Дзейная мова, добрае веданне законаў мастацкага чытання, дакладнасць думкі, якая дазваляе пабудоваць фразу ясна і лагічна, — вось кампаненты, якія робяць дасканалай творчасць акцёра ля мікрафона. Новы запіс Л. Рахлен-

кі (урывак з трылогіі Я. Коласа «На ростанях») — сапраўдны твор мастацтва, у якім цудоўнай проза Коласа набывае новыя фарбы і адценні ў выдатным выкананні народнага артыста.

Цалкам адпавядаюць умовам работы на радыё, на мой погляд, галасавыя дадзеныя Марыі Захаравіч, Асабліва ярка праявіла сябе артыстка ў інсцэніроўцы апавесці І. Шамякіна «Хлеб», дзе чытае тэкст вядучай і адначасова іграе роллю Анеці. Лёгка, натуральна атрымліваюцца ў М. Захаравіч галасавыя перабудовы, якіх вымагаюць зусім розныя вобразы. Кожны новы кавалак тэксту яна чытае, выкарыстоўваючы разнастайныя інтанацыйныя фарбы.

Узорам па-майстэрску пабудаванага дыялога можа служыць дыялог Агаты і Зыгмунда ў выкананні Ліліі Давідовіч і Барыса Уладзімірскага ў інсцэніроўцы апавесці Кузьмы Чорнага «Вераснёвыя ночы». Шапялявачы, знарком распяваючы словы, Б. Уладзімірскі стварае востра-характарны вобраз нуднага, недалёкага панка. Л. Давідовіч таксама пачынае гаварыць у яго манеры, паўтараць яго інтанацыі, і мы адразу ж адчуваем іранічнасць, насмешлівы адносіны Агаты да свайго няўдалага кавалера. Слухаючы Л. Давідовіч і ў гэтай рабоце, ды і амаль ва ўсіх іншых, не перастаеш здзіўляцца на адчуванню мелодыі беларускага слова.

Безумоўнай увагі заслугоўвае работа акцёраў, часта занятых на радыё ў дзіцячых перадачах, у прыватнасці — Рымы Маленчанкі. У яе рэпертуары многа назваў, якія гучаць у асноўным у штотдзённай перадачы для дзяцей «Калыханка». Актрыса выдатна адчувае аўдыторыю, на якую разлічана перадача, умее авалодаць увагай самых маленькіх слухачоў, а гэта не так проста: не пачуўшы нейкага слова або страціўшы цікавасць да перадачы на момант, дзіця губляе ніц усяго апавядання. Шматлікія пісьмы ў рэдакцыю з просьбай паўтараць казкі ў выкананні Маленчанкі сведчаць аб тым, што актрыса спраўляецца са сваёй задачай.

Многа і цікава працуюць на радыё М. Громава, В. Гарасаў і іншыя акцёры. Яны засвоілі спецыфіку радыё і перад мікрафонам пачуваюць сябе гэтак жа свабодна і натуральна, як на сцэне. Але, як і ўжо адзначала, аб рабоце акцёра на радыё вельмі мала гавораць і пішуць спецыялісты. І маладыя акцёры прыходзяць у студыю зусім непадрыхтаванымі да гэтага роду дзейнасці. Чаму б не знаёміць выхаванцаў тэатральных інстытутаў са спецыфікай работы на радыё і тэлебачанні? У нашым тэатральным сцэнічным мове выкладаюць заслужаныя артысты рэспублікі Л. Стасевіч і І. Курган — вопытныя чытальнікі Беларускага радыё. Я думаю, яны маглі б шмат расказаць будучым акцёрам пра сваю прафесію. Такія гутаркі, несумненна, дапамаглі б акцёрскай моладзі ў рабоце перад мікрафонам і тэлекамерай, сустрэчы з якімі яе спачатку проста палохаюць.

Мне здаецца, што ў інстытуце неабходна таксама стварыць кабінет гуказапісу, дзе студэнты маглі б праслухоўваць сябе. Патрэбна спецыяльная фанатэка, у якой захоўваліся б запісы выдатных акцёраў — майстроў слова і плёнкі з запісанымі студэнцкімі работамі. Гэта створыць дадатковыя магчымасці для ўдасканалвання моўнага майстэрства студэнтаў, што, у сваю чаргу, пашырыць перспектывы іх работы і ў тэатры, і на тэлебачанні, і на радыё.

Ала ШАГІДЗЕВІЧ, асістэнт-станжор школы-студыі МХАТ.

ГОСЦІ МІНСКА

Magilëy, Мінск, Віцебск — такі гастрольны маршрут заслужанага артыста РСФСР Аляксандра Іванова-Крамскога па Беларусі. У праграме — творы, напісаныя для гітары, і пералажэнні для гэтага інструмента. У канцэртах прымае ўдзел піяністка Людміла Буіна.

Фота Ул. КРУКА.

ПРЫ БАГАТЫМ ТВОРЧЫМ ПАТЭНЦЫЯЛЕ...

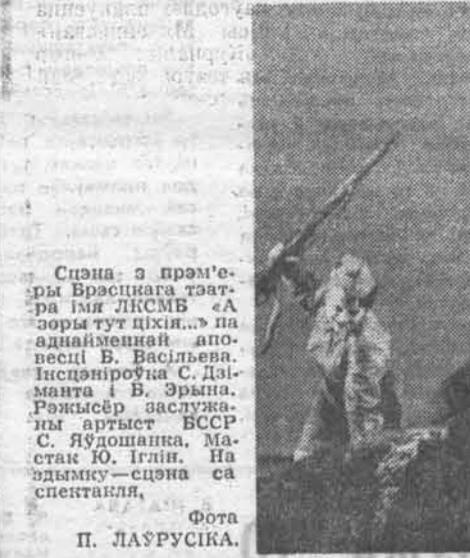
ВЫЯЗНОЕ ПАСЯДЖЭННЕ ПРЭЗІДЫУМА БТА У БРЭСЦЕ

Пяць дзён з асаблівым хваляваннем выходзілі на сцэну акцёры Брэсцкага рускага драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі. Пакуль глядзчы, стаіўшы дыханне, сачылі за дзейнымі п'есамі, некалькі чалавек у зале час ад часу схіляліся над бланкетамі, нешта запісалі. А потым удзельнікі выязнага пасяджэння прэзідыума Беларускага тэатральнага аб'яднання сумесна з калектывам тэатра па-сяброўску добраўчылі і ў той жа час прыніпова абмяркоўвалі работы брэсцкага тэатра.

Лешпае з убачанага, — сказаў кандыдат мастацтвазнаўства С. Пітровіч, — «Мяшчане» М. Горькага і «Трэцяя варта» Г. Капралова і С. Туманова (абодва спектаклі пастаноўлены галоўным рэжысёрам тэатра, народным артыстам БССР Г. Волкавым). Парадавалі шматграннасць і паўнакроўнасць вобразаў, створаных ў іх, акцёрскае ўзаемаўзаўважэнне, а галоўнае — сувязь з сучаснасцю. Тое, што адбываецца на сцэне, знаходзіць самы жывы водгук у зале.

Найбольшае ўражанне — роля Цецерава ў «Мяшчаных». Складана, пераконаўчы вобраз стварыў заслужаны артыст БССР Ю. Уласаў. Лічу, што выдатна зроблены і вобраз Бессямянава — у яго ролі народны артыст БССР А. Логінаў. Іранаюча, хораша глядзецца артыстка Р. Семічова ў ролі Полі, трапятлівасцю, цэпльнай вылучаецца Акуліна (арт. З. Курдзянок).

Астатнія вобразы, на маю думку, пакуль што не знайшлі такога ж яркага ўвасаблення. Не хапае фарбаў, адметных рысаў і Шышкіну (арт. В. Гліскі), і Таццяне (арт. Т. Волкава), і Цвяткавай (арт. Л. Вяліева).

Сцэна з прэм'еры Брэсцкага тэатра імя ЛКСМБ «А зоры тут ціхія...» па аднайменнай апавесці В. Васільева. Інсцэніроўка С. Дзіманта і В. Эрмана. Рэжысёр заслужаны артыст БССР С. Яўдошанка. Мастак Ю. Ігліна. На здымку — сцэна са спектакля. Фота П. ЛАЎРУСІКА.

З ГІСТОРЫІ НАШАЙ КУЛЬТУРЫ

Бурбіс і Цётка — на сцэне

Значнае месца ў жыцці беларускага народа ў перыяд паміж дзюма рэвалюцыяй (1905—1917 гады) займаў тэатр. Гэта мы бачым на прыкладзе дзейнасці Гродзенскага гуртка беларускай моладзі, Віленскага Беларускага музычна-драматычнага гуртка, Беларускага навукова-літаратурнага гуртка студэнтаў Пецярбургскага ўніверсітэта і крыху пазней — Гродзенскай грамады беларускай моладзі, слухачка гуртка «Папараць-кветка» і шмат якіх іншых тэатральных калектываў вёсак і мястэчак Беларусі.

У перыяд рэвалюцыі 1905 года ў кіруючых колах Беларускай сацыялістычнай грамады ўзнікае думка выкарыстаць тэатр у мэтах прапаганды. Яе падтрымалі самыя актыўныя рэвалюцыйныя дзеячы віленскага камітэта Грамады Аляксей Бурбіс і Цётка.

Першая спроба такой арганізацыі беларускага тэатра адбылася ў 1906 годзе. На хутары Пятроўшчына пад Мінскам ставілі «Па рэвізіі» М. Крапіўніцкага. Актыўным арганізатарам і удзельнікам гэтай пастаноўкі быў Бурбіс...

У гісторыі беларускага тэатра прынята лічыць, што ў трупце Буйніцкага былі два рэжысёры А. Бурбіс і А. Алексіенка. Есць жа факты, на аснове якіх можна сцвярджаць, што ніякага А. Алексіенкі ў трупце не было. Гэта быў сцэнічны псеўданім А. Бурбіса. Ён быў адзіным, калі не лічыць самога Буйніцкага, рэжысёрам у трупце, які ставіў спектаклі ў 1910—1911 гадах, іграючы адначасова ў іх цэнтральныя ролі.

Што датычыць спектакля «Трэцяя варта», то мне ўсё-такі здаецца, што п'еса не атрымала адпаведнага сцэнічнага ўвасаблення і цікавейшая за спектакль Баўмана (арт. І. Мацкевіч) хацелася б бачыць унутрана больш палымным, а Саву Марозава (арт. А. Логінаў) больш галенавітым па натуре, неўтаймаваным. З жаночых вобразаў з пэўнымі агуорнамі можна адзначыць заслужаную артыстку БССР Н. Ганчарэнка ў ролі Марыі Фёдаравы Андрэевай.

Спектаклі «А зоры тут ціхія...» і «Саслужыўцы» (пастаноўка заслужанага артыста БССР С. Яўдошанкі) патрабуюць, на мой погляд, пэўнай дапрацоўкі. У спектаклі «А зоры тут ціхія...» не знойдзены той рытм, які б дапамог ускрыць напружанае дзеянне п'есы. Замест фашыстаў мы убачылі нейкія аперэтаніяныя фігуры. Каларытнейшыя вобразы п'есы Э. Брагінскага і Э. Разанава «Саслужыўцы» атрымаліся на сцэне аднастайнымі.

Складлася такое ўражанне, што жаночая частка калектыву глядзца слабея. Хацелася б, каб больш ярка паказвала сябе на сцэне моладзь...

У гэтым тэатры я бачыў многія спектаклі, — пачаў сваё выступленне кандыдат мастацтвазнаўства Г. Барышаў. — У гэты прыезд пазнаёміўся з работамі мастака Юрыя Ігліна.

У сучасным спектаклі мастак павінен не проста праўдзіва адлюстраваць эпоху і быт, але і быць саражысёрам спектакля, умець карыстацца сродкамі свайго мастацтва. Юрыя Ігліна адчувае жанрава-стылістычны асаблівасці п'есы. Гэта здольны мастак, але яму не хапае дакладнасці вобразнай думкі. Вось, напрыклад, у спектаклі «Залатое вухо» ў касцюмах і прычосках І-го-го, і маркіза Канаду павінны быць абыграны іх імёны, асаблівасці характару. Тут найбольш характэрна

Сцэна з прэм'еры Брэсцкага тэатра імя ЛКСМБ «А зоры тут ціхія...» па аднайменнай апавесці В. Васільева. Інсцэніроўка С. Дзіманта і В. Эрмана. Рэжысёр заслужаны артыст БССР С. Яўдошанка. Мастак Ю. Ігліна. На здымку — сцэна са спектакля. Фота П. ЛАЎРУСІКА.

крыніцамі інфармацыі на беларускай мове аб тэатры, не прынята было ўспамінаць сапраўдных прозвішчаў артыстаў. Часцей абмяжоўваліся крыпанімамі, ініцыяламі, псеўданімамі альбо называлі дзейную асобу, якую акцёр іграў. Гэта было невыпадкава. Многія гурткі дзейнічалі нелегальна. Прыходзілася даваць інфармацыю, выдумляючы прычыны і абстаноўку, каб не навесці на след паліцыі. У тэатры Буйніцкага працавалі віленскія акцёры. Некаторыя з іх — члены Грамады. Там нелегальна працавалі Цётка, Бурбіс, які для ахранкі быў значнай фігурай.

Віленская польская прэса, якая выдатна ведала Бурбіса, выказвалася больш адкрыта, і таму ў яе рэцэнзіях на беларускія спектаклі ёсць хоць і скуплыя, але больш праўдзівыя звесткі аб акцёрах, аб іх ігры, чым нават у «Нашай Нівы». Праз гэтую прэсу ўдалося выліць некаторыя ролі, якія іграў у спектаклях трупце Буйніцкага Бурбіс. Так, параўноўваючы рэцэнзію «Нашай Нівы» (№ 6, 1911 г.) на спектакль тэатра Буйніцкага «Пашыліся ў дурні», які адбыўся 6 лютага 1911 г. у Вільні, з рэцэнзіяй на гэты ж спектакль у газеце «Kurjer Wilenski» (№ 31, 1911 г.), мы даведваемся, што лепшы з усіх быў Аляксей Бурбіс, які іграў ролю Куксы. У тэатральнай жа праграме да гэтага спектакля стаіць сцэнічнае прозвішча «Алексіенка».

Пасля гэтага лёгка было здагадацца, што крыпанім «Б—но», якім «Наша Ніва» (18—19, 1911 г.) у рэцэнзіі на спектаклі «У зімовы вечар» і «Саганне» называе выдатнага і вядомага ўжо артыста, расшыфроўваецца не інакш, як «Бурбіс—Алексіенка». Бурбіс іграў Падарожнага («У зімовы вечар») і Івана Ламаку («Са-

рыса магла б быць завострана да гротэску.

Іначчце, у мастака ёсць і ўдачы. Даволі цікава аформлены «Мяшчане». У «Трэцім варце» пераканаўчы інтэр'ер дома Марозава, турма. У цэлым жа мастаку трэба больш працаваць у галіне тэатральна-дэкаратыўнай, разам з рэжысёрам дакладна прадумваць дэталі.

— Рэпертуарная лінія тэатра не выклікае прэтэнзій, — адзначыла народная артыстка БССР Г. Абуховіч. — Але патэнцыяльныя магчымасці гэтага творчага калектыву, адчуваецца, большыя. Напрыклад, у спектаклі «А зоры тут ціхія...» дзяўчаты настолькі падобныя адна на адну, што пачынаеш іх блытаць. Знівеліравана распрацоўка персанажаў. Рэжысёр не змог выкарыстаць творчыя магчымасці актрысы. Старшыня Васкоў (артыст К. Перапяліца) выглядае часта інертным. Адносіны яго да дзяўчат павінны мяняцца, а тут ўсё іграецца выканаўцам, як нажуды, на адной ноце.

Гэтак жа і ў «Саслужыўцах», дзе Навасельцаў (арт. Р. Белацаркоўскі) таксама вядзе ролю ў адной танальнасці. І калі б я не ўбачыла Н. Ганчаронка ў «Трэцім варце», у мяне было б зусім іншае ўяўленне аб ёй. Там яе Андрэева — вобраз па-сапраўднаму складаны, тонкі...

Галоўны рэжысёр павінен адчуваць адназначнасць за ўсе спектаклі, якія выходзяць у тэатры, больш дапамагаць сваім калегам.

Далей Ганна Браніславаўна падрабязна характарызавала работу асобных актёраў у прагледжаных спектаклях, у прыватнасці, І. Мацкевіча, З. Курдзянок, Р. Семічавой. Яна адзначыла, што моладзь тэатра многа занята ў рэпертуары наогул, але, як і ўсім маладым, ёй патрэбен пастаянны, напружаны пошук новага слова ў мастацтве.

— Апошні раз я бачыў спектаклі Брэсцкага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі тры гады назад, — пачаў сваё выступленне кандыдат філалагічных навук А. Савінікаў. — Што змянілася за гэты час? Тэатр на-рапейшаму трымаецца сваіх ужо ўсталяваных адносін з гледачамі, дастаткова даверлівых і сур'ёзных, па-рапейшаму звяртаецца ён да твораў беларускай драматургіі.

Але і цяпер адчуваеш рознастайнасць актёрскай ігры. У спектаклях не заўсёды выразнай бывае галоўная іх думка.

Калі глядзіш спектаклі тэатра, часам не можаш назваць выначыць жанр, у якім лью вырашаны. «А зоры тут ціхія...» успрымаюцца хутчэй за ўсё часам камедыяй, часам меладрамай. Старшыня Васкоў выглядае тут нейкай івактухай, якая аберагае дзяўчат. А дзяўчаты? Кураньты, якія гэтую дабрату не прымаюць... Надменны канфіліт твора, і ў вышкі спектакль зусім не пра тое, што закладзена ў апо-весці В. Васільева.

Нельга ставіць спектакль проста аб харошых людзях, як атрымалася ў Брэсце з «Саслужыўцамі». І хаця асобна, сам па сабе, амаль кожны вобраз цікавы, спектакль усё ж успрымаецца прыватным выпадкам.

Не акрэслены да канца і жанр «Трэцім варце». Мне здаецца, атрымалася больш істарычныя эпіоды, чым псіхалагічная драма...

Бліжэй усяго да асноўнай лініі тэатра — «Мяшчане». Спектакль вырашаны як сацыялагічнае даследаванне: у чым прычына разладу сям'і Бессяменавых? Такое рашэнне мне здаецца цікавым.

Ва ўсіх тэатрах цяпер назіраецца амаладжэнне труп. Гэта прымушае асабліва пільна сачыць за работамі маладых актёраў. Мы мала назвалі сёння іх прозвішчаў. Відачы, справа не толькі ў недахопе майстэрства, але і ў тым, што няма ў некаторых актёраў поўнага даверу да рэжысёра, і наадварот. А роляў ім хапае. Дык час ужо пераходзіць ад колькасці да якасці...

— Думку трэба раскрываць рэжысёрскімі прыёмамі і паглыбленай трактоўкай роляў, — сказаў народны артыст БССР С. Бірыла. — Сучасны глядач хоча пайсці са спектакля і паразважаць адносна той генеральнай думкі, якую прапанаваў яму тэатр. Толькі эмоцыямі, толькі тэмпераментам многага не дасягнеш. Напрыклад, думку спектакля «А зоры тут ціхія...» аднымі вядучымі не данясеш. Ужо сама складанасць абставін выклікае эмоцыі. А тут недзе на сярэдзіне спектакля ў актёра К. Перапяліцы пачалася дэманстрацыя сцэнічнага хвалявання — і нашы сімпатый да яго героя пачынаюць знікаць.

А калі на сцэне з'яўляецца наперад задзена тыпажыя — гэта вядзе да ненатуральнасці. У «Саслужыўцах» на брэсцкай сцэне Навасельцаў — толькі нерашучы, няўкліюны; Калогіна толькі сухар, толькі «мымра». Аднастайна і малаарыгінальна!

І ўсё ж пры многіх недахопах тэатр мае сваю, пэўную тэндэнцыю зрабіць гледача аднадумцам, разам з гледачом асэнсоўваць нейкія праблемы мінулага і сённяшняга. Найбольш адпавядаюць гэтым задачам спектаклі «Мяшчане» і «Трэцім варце»...

Дырэктар тэатра Л. Валчэцкі расказаў аб планах тэатра. Калектыву аднаўляе спектакль «Брэсцкая крэпасць» па драме К. Губарэвіча, будучы пастаўлены п'есы Мустаі Карыма «У ноч месячнага зацьмення» і Андрэя Макаёнка «Заціоканы апостал». У другім паўгоддзі плануецца пастаўка «Васільіс Милецькава» А. Астроўскага. Журналіст Рыгор Бакіевіч працуе для тэатра над п'есай пра беларускіх нафтавікоў.

— Родка прызджаюць да нас тэатральныя крытыкі, — зазначыў Л. Валчэцкі. — І гэта наша асноўная прэтэнзія да БТА. Газеты рэдка змяшчаюць рэцэнзій на нашы спектаклі. Мы не маем магчымасці рэгулярна знаёміцца з работай сваіх калегаў у Мінску і іншых гарадах. А творчы калектыву не можа па-сапраўднаму рухацца наперад без творчых кантактаў з калегамі, без прафесійнай крытыкі, якая б раіла і дапамагала калектыву...

У абмеркаванні спектакляў удзельнічалі таксама заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ул. Стальмах і галоўны рэжысёр тэатра Г. Волкаў.

В. ПАТАВА,
спец. карэспандэнт
«Літаратуры і мастацтва».

Што можна зрабіць з кавалачкаў металу, дрэва, пластыку, тканіны? Здавалася б, пытанне неусур'язнае — насаюта ўвогуле вандраваць з адкодамі! Але ці так ужо гэта несур'язна? На кожным вільнім прадпрыемстве заўсёды застаецца шмат матэрыялаў, якія нельга выкарыстаць у вытворчасці па профілі, але з якіх заўсёды можна зрабіць шмат карысных і патрэбных рэчаў.

Аб тым, як на прадпрыемствах рэспублікі выкарыстоўваюць адходы і мясцовую сыравіну і што можна з іх зрабіць, расказала выстаўка, якая адбылася ў памяшканні Беларускага аддзялення Усесаюзнай гандлёвай палаты.

Фантазія чалавека бласконяць у гэтым лічэ раз пераконвалася, калі знаёмішся з экспанатамі выстаўкі, якія, між іншым, можна убачыць і на прылаўках магазінаў.

Узяць хоць бы зробленыя на Мінскім трактарным заводзе кухонныя наборы. Па кампазіцыйна-канструкцыйнай задуме, тэхналогіі вырабы лью на вышыні сучасных патрабаванняў. У нажоў і таворыкаў зручныя і прапавыя дзернакі. Большасць прадметаў кухоннага набору зроблена добра. Іх формы не выпадковыя, а глыбока прадуманыя. Гэта можна сказаць і пра вырабы Барысаўскага дрэвапрацоўчага камбіната, Целяханскай лыжнай фабрыкі.

Арыгінальны па задуме чайны прыбор Барысаўскай фабрыкі піяніна. Ён падняў прастаў рашэння: авальны паднос і тры падшыякі з дэкаратыўнымі ручкамі цыліндрычнай формы. Захавана фантазія дрэва; яна ажыўляе паверхню падшыякаў, падноса і добра гарманіруе са шклянкамі з дымчатага шкла.

Да лепшых распрацовак, паказаных на выстаўцы, можна аднесці банкетку і сільдны таварэт Лідскага завода «Металіст».

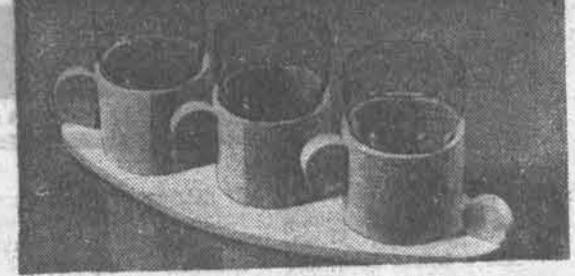
Заслугуе увагі і распрацоўка камплекта садовага набору, зроблена ў Інстытуце Белмясцпрампраект. Ручкі ў лаптак, рыхліцелю, шуплікаў і іншых прадметаў для зручнасці маюць конусападобную форму. Вырабы сучаснаметалічныя.

Трэба адзначыць і вынаходлівасць нашых швейнікаў. Стыкоўкі кавалачкаў тканіны ў паліто на паралон швейнага аб'яднання імя Купальскага ператварылі ў аддзелачны дэкаратыўны элемент. Мастаці-канструктары фабрыкі «Прагрэс» стварылі выдатны мадэль ва ўмовах жорсткай абмежаванасці памеру тканіны. Прыкладаная маж служыць дзіцячым спаднічка і шапачка, у якіх кавалачкі тканіны кіліпападобнай формы не парушылі агульнай кампазіцыі, а стварылі своеасаблівы геаметрычны арнамент, пабудаваны на кантрастнай гармоніі светлых і цёмных тонаў.

Не менш удала вырашаны мастамамі Брэсцкага дыянавага камбіната прыгожыя пакаёвыя пантофліны з кавалачкаў дыянавай тканіны. Мастаці-канструктары распрацоўка металічнага гарніза, выпушчанага Мінскім заводам халадзільнікаў, стаўляюць яго ў рад лепшых узораў. Лёгкім рухам ручкі прывода перамяшчаецца штора або гардына. Два адзінарныя гарнізы лёгка і без дадатковых дэталей абдымаюць у адзін двайны. Аб яго вартасцях можна меркаваць па тым, здавалася б, нязначным элеменце, як падвеска. Яе канструкцыя дазваляе хутка і лёгка надзець паліто шторы або гардыны на спецыяльныя мацаванні гарніза.

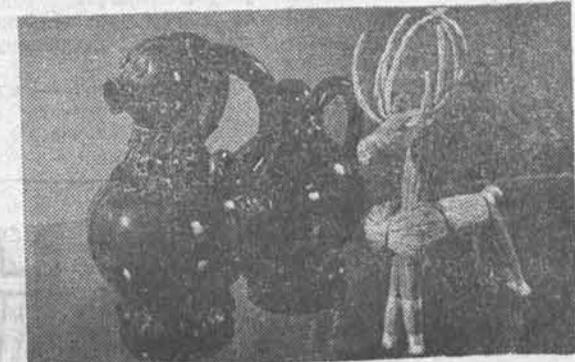
Аднак ёсць на выстаўцы і такія рэчы, якія не вельмі хочацца браць у рукі. Грубыя, непрыгожыя... Насценная падвеска «Бярозка» (Магілёўскі аўтамобільны завод) вырашана па-дыяганцку, дрэнна выканана.

«Талорна» выглядае ўніверсальнай палічка пад тэлефон Гомельскага завода пусковых рухавікоў. Яна больш падобная на паліцу для талерак, лыжак, конавак. Істотным недахопам і ў дзіцячым камплекце Мінскага даследна-механічнага завода. Калі з формай століка і крэсла можна мірыцца, то рашэнне дзіцячага таварэта выклікае разную нязгоду. Ён грубы, прымітыўны. Распрацоўшчыкі не ўлічылі фізіялагічных адносін дзіцяці ад дарослага. Або ўзяць, напрыклад, дзіцячае складное крэсла-столік. Знойдзена трансфармацыйныя формы нясе даволі карысную ідэю. Канст-

Прыбор для кавы. Вытворчасць фабрыкі піяніна.

РУПЛІВАСЦЬ ПЛЮС ФАНТАЗІЯ

Керамічны збанок «Баран» Івянецкай фабрыкі і «Лось» (саломка) Магілёўскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

рунцыя функцыянуе і як крэсла са столікам, і як павялічанае па вышыні крэсла. Нагледзічы на станоўчую ідэю — вельмі нізкі ле мастаці-канструктары ўзровень.

Такое награванне дэталей не ўлічваецца ў сучасны інтэр'ер іватары, яно не ўзабачае яго, а выступае як іншароднае цела.

Гаворачы аб дзіцячых вырабах, трэба сказаць і аб цацках, у прыватнасці, цаплавозах з поліэталену (Рудзенскага прамкамбіната). Цяжка па-назіраць у ёй цаплавоз. Ствараецца ўражанне, што гэта кавалек неапрацаванай загатоўкі з німісці незразумелымі шурпацімамі на паверхні замест воннаў, дэталей, канструкцый.

Гэтак жа неахайна, груба і непрадумана выраблены дзіцячыя відэльцы (Гродзенская фабрыка дзіцячых цацкі і галантарэй), перад якімі садовая віна-рыхліцель, аб якой мы гаварылі вышэй, выглядае сапраўднай «цацкай».

Сёй-той з работнікаў вытворчасці апраўдае дрэнныя вырабы тым, што на іх ёсць попыт. Але ж відавочна, што калі іх і купляць, то толькі таму, што прамысловасць мала выпускае неабходных бытавых вырабаў і пакупнікі вымушаны браць тое, што ёсць. У выніку не толькі наша аспроддзе запяўняюць нізкамастацкія рэчы, але, што лічыць больш істотна, псуецца густ пакупніка.

І. СЕЛЯЗНЕУ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

танне». Глядзім тэатральныя праграмы Буйніцкага: супраць названых роляў стаіць — «Алексенка».

Летам 1911 года ў час іншых гастролі тэатр Буйніцкага меў у рэпертуары ўжо чатыры новыя спектаклі. Сярод іх «У зімовы вечар» Э. Анжэлі і «Святанне» А. Чахава. Гэта былі пастаноўкі Бурбіс з яго ўдзелам.

У трупце кожны актёр, акрамя Буйніцкага, меў псеўданім. Тут няма нічога дзіўнага. Тады гэта было звычайным для правінцальных тэатраў, што і выкарысталі некаторыя артысты з мэтай канспірацыі. Была нават нейкая аднастайнасць псеўданімаў: Міленка, Helenка, Алексенка, Зенчанка.

Акрамя таго, калі прыняць, што «Алексенка» не псеўданім — фігура роляца загадкавай. Першы чалавек паліца Ігната Буйніцкага ў трупце, першы актёр і ралітам — ні слова нават у выступленнях нашоўцаў. Успамінаецца адзін Бурбіс — як супрацоўнік Буйніцкага, рэжысёр, актёр. Так, газета «Сын Беларусі» (Вільня, 1924, № 38), рэдактарам якой быў актёр актёр тэатра Буйніцкага Мікалай Шыла, у сям'і ўгодкі смерці адзначыў, што і Буйніцкі «пакуль влічкі за-служы дзеля развіцця беларускага тэатра, арганізуючы РАЗАМ з БУРБІСАМ СПЕКТАКЛІ У ВІЛЬНІ І НА ПРА-ВІНЦІІ». У біяграфіі Буйніцкага з'яўляюцца рэвалюцыянер М. Нікіфароўскі, таксама піша, што «...Буйніцкі РАЗАМ з БУРБІСАМ арганізуе беларускі аб'яднаны тэатр і выступае па вясках і мястэчках Беларусі». (Беларусьне мастацтва», 1962, стар. 122).

Толькі Бурбіс, «А. Алексенка» не называецца. Варта заўважыць, што з усіх артыстаў Вільнскага музычна-драматычнага гуртка і з тых, якія сілалі ад пачатку насядж драматычнай трупы Буйніцкага, не было ні аднаго, хто б стаў займаўся рэжысурай увогуле, тым больш на такім узроўні, як Бурбіс.

Як рэжысёр, Бурбіс, не маючы спецыяльнай адукацыі, але вельмі здольны і энергічны ад прыроды чалавек, валодаў усімі неабходнымі

прафесійнымі навыкамі. Пастаноўкі яго былі заўсёды ґрунтоўныя, падрабязна распрацоўвалася кожная сцэна, дэталі, нюансы актёрскай ігры. Бурбіс мог выдатна і свабодна ўсё гэта арганізаваць у адзінае мастацкае цэлае.

Умеў Бурбіс папрацаваць з актёрам, знайсці яму месца ў спектаклі. Анцёрскую ансамблеваць і высокі прафесійны ўзровень яго пастановак заўсёды адзначалі сучаснікі.

Сучаснікі бачылі ў Бурбісе характарнага актёра на камічных ролях. Аднак ён іграў таксама ролю іншага плана. Прымаючы пад увагу кіруючую грамадска-культурную дзейнасць Бурбіска, яго выдатныя артыстычныя якасці як дэкламатара, асабліва ў рэпертуары Багдановіча і Купалы, можна меркаваць, што ў Бурбіска былі выдатны драматычныя здольнасці на ролях сацыяльных герояў. Аднак рэпертуар тагачаснага беларускага тэатра не спрыяў вылучэнню гэтых здольнасцяў Бурбіска.

Адметнасць яго, як артыста, — тонкая ў дэталі распрацоўка сцэнічнага характару і псіхалагічнай нанвы роляў, мастацкае асэнсаванне камічнага вобраза. Найбольш гэтыя адметныя якасці праявіліся ў ролях Кунсы («Пашыліся ў дурні»), якога ён іграў у 1911—1912 гады. Вобраз быў прадуманы да драбніц і карыстаўся вільнім поспехам.

Алеся Бурбіс разам з іншымі артыстамі Беларускага музычна-драматычнага гуртка прадстаўляў беларускае прафесійнае тэатральнае мастацтва на канцэрце-балі чатырох народаў у Вільні: беларусаў, паліаў, літоўцаў і рускіх. Канцэрт быў арганізаваны 31 студзеня 1914 года ў зале Шляхецкага клуба вядомай беларускай дзеячкі, піяністка Марыя Ячыноўскай (па мужу Німант) і кандыдатам у Рада старшын Беларускага музычна-драматычнага гуртка, прафесарам музычнай школы В. Ратаеўцам, фінам па нацыянальнасці, які вельмі прыхільна ставіўся да беларусаў.

Апошняя пастаноўка Бурбіска ў Вільні была апэрата Вінуша Марцінкевіча «Залёты» (1915 год). Музыку да

«Залётаў» напісала, сабрала і адрэжыла з артыстамі Марыя Ячыноўска (Німант). Спектакль «Залёты» вылучаўся высокім прафесійным узроўнем пастаноўкі. Сам Бурбіс выдатна сыграў у спектаклі суддзя Сакальніцкага.

Ёсць звесткі, што не пакаіў тэатра Бурбіс і ў час вайны. У 1916 годзе ён ставіў спектаклі сярод беларускіх укашоў пра беларускіх бежанскіх камітэтах у Расіі. Астатнія гады жыцця Бурбіс займаўся выключна палітычнай і грамадскай дзейнасцю. Быў намеснікам наріома замежных спраў Беларусі.

Выдатнай драматычнай антрысай была Цётка. У тэатры Буйніцкага яна іграла ролю Пятурчыкі («Па рэвізіі»), Наталкі («Святанне»), старой Насты («У зімовы вечар»).

Негалежна прыхаўшыся з эміграцыі, Цётка працавала ў трупце Буйніцкага з фальшывым пашпартам. Дарчы, яшчэ ў Львове, у час навування ва ўніверсітэце і тэатральнай школе, яна вывучала драматычнае мастацтва, навукова распрацоўвала пытанне аб беларускім народным тэатры, у прыватнасці — аб батлейцы і мела намер у будучым сфармаваць беларускае драматычнае мастацтва з палітычнымі мэтамі. Выпадані Цётка была пад папярэдням наглядам. Цётка жыла на ліцэйскім наглядан. Цётка жыла на ліцэйскім наглядан. Цётка жыла на ліцэйскім наглядан.

У беларускім тэатразнаўстве адзначаецца ўдзел Цёткі ў спектаклях трупы Буйніцкага. Мусім сказаць, аднак, што нейкім чынам застаўся нераскрыты тэатральны псеўданім Цёткі — «М. Крапіўка», які быў вытворны ад «Мацяя Крапіўкі». У прэсе і афішаш ёсць паведамленні аб выступленні Цёткі пад такім прозвішчам у Пецярбурзе 19 лістапада 1911 года, дзе яна іграла Насту ў спектаклі Пецярбургскіх студэнтаў «У зімовы вечар».

а таксама чытала свой верш «Мае думкі». Ёсць звесткі і ў «Нашай Ніве» аб выступленні Цёткі ў Пецярбурзе, ва ўспамінах Я. Дылы, дзе ён шмат разоў піша пра поспех актывісц аб'яднанай трупы — Алаізы Пашкевіч (Цёткі) у ролі старой Насты. У тэатральных жа праграмах тэатра стаіць — «М. Крапіўка».

Робота Цёткі вызначалася глыбокім праанкіненнем у вобраз. Найбольш антрысёў удавалася ролю сацыяльна анрэсленыя. Яна добра ўвоўляла чалавечнасць і душэўны драматызм сваіх герояў. Невыпадкова, што лепшай яе актёрскай работай была ролі старой Насты ў спектаклі «У зімовы вечар», які трупя паказвала ў 1911 годзе. У Полацку, Вілейцы, Ашмянках і іншых месцах, дзе ішоў спектакль, Цётка захапляла сваёй іграй. Яна выступала ў гэтай ролі таксама і ў спектаклях беларускіх студэнтаў пецярбургскага ўніверсітэта. Звычайна, пасля спектакля дэкламавала свае вершы.

Як глыбокую і моцную натуру, палыміаную, прыгожую жанчыну-паэтэсу і рэвалюцыянерку, Цётку ў 1905 годзе ведала ўся Вільня. Яе рэвалюцыянерныя вершы рабочыя чыталі на вуліцах, друкавалі замест прапанамы. Прамовы яе запальвалі, уздымалі рабочыя і моладзь. Яе любілі, памалі, шанавалі, іншыя — баліся. Але гэтай жанчыне прыходзілася тварыць са звязанымі крыламі і сіснутым горлам — пад паліцэйскім наглядан, часам у неадпаведным ле тэатру рэпертуары. І ўсё ж карысць, якую яна прынесла трупце Буйніцкага і ўсяму беларускаму тэатру — вялікая. Дзейнасць Цёткі і Бурбіска на гэтых яшчэ маладых і ўжо хворых на сухоты мастакоў у вечных балзнях і турмах здаецца самаахвярай.

Зянон ПАЗНЯК.

Сцяпан АЛЕЙНІК

МАЕ ПЕРШЫЯ КРЫТЫКІ

ЗГАДКА-УСМЁШКА

Было мне тады гадоў дванаццаць. Захоплены з дзяцінства вершамі, пачаў я сам паціху рыфмаваць. Ні пра якія кансультацыі, кабінеты маладога аўтара ды пра іншых літаратурных нянек нават уяўлення не меў. А пачытаць камусьці тое напісанае надта карцела.

Дык вось аднойчы (без пуцёўкі, без прадстаўніка бюро прапаганды) выйшаў я на аўдыторыю, што складалася з чатырох дзядзькоў, якія пакурвалі на старой калодзе перад нашым свіронкам.

Уступнае слова зрабіў мой ласкавы тата:

— Парываецца сачыняць. І прыкмячаю, што вялікая ў яго нявытрымка да гэтага дзела. То, можа, паслухаем.

Паглядзіў рукою мой чуб:

— Чытай, сынку.

І я пачаў:

Па дарозе, з-за дубровы
Возьць людзі гарбузы,
Ды такія — будзь здаровы! —
Аж паскрыпаюць вазы.

Не даслухаўшы верш да канца, дзядзька Харытон кінюў з месца крытычную рэпліку:

— Бо не змазваюць, яны і паскрыпаюць! А мазь жа ў краме ёсць. Цэлая бочка стаіць пад сцяною!..

Недзе ўжо ў чацвёртай страфе да слоў «поўны сіл» ужыў я, помніцца, для рыфмы імя «Васіль».

— Гэта ты, мусіць, на Васіля Куца намякаеш, бо іншага Васіля ў нашым канцы няма, — перабіў дзед Ёсып. — Не трэба яго й згадаць, бо гэта дужа гультаваты чалавек. Чуеш? Не трэба!..

Я нічым не мог яму запырчыць і чытаў ужо канцоўку верша:

Восень, восень. Пад нагамі —
Лісце жоўтае лязы...
З поля доўгімі вазамі
Возьць людзі гарбузы.

Ніякіх воплескаў не было. Аўдыторыя хвілін з пяць памаўчала, а потым азаўся дзядзька Алекса:

— Выйшла нібы складна, але не возьць ужо гарбузы! Я вунь свае яшчэ два тыдні таму звёз у клуню і накрыў саломай. На зябліва цяпер людзі аруць!..

На гэты крытычны ўдар адказаў мой тата:

— Ён пачаў пісаць, дзядзька Алекса, тады яшчэ, калі іх вазілі, і запазніўся...

— Пазніцца нельга ні ў якім дзеле! На вяселлі і сплява ясельнае!.. — уставіў дзядзька Харытон.

— А то так! — дадаў чацвёрты слухач, дзядзька Фёдар. — Хто спявае далёка заду, таго не пачуюць!

...Такія суровымі былі тыя мае першыя крытыкі. І хоць успамінаюцца яны з мілай усмешкай, усё адно я, мабыць, штосьці вежнае зьярог у душы ад іх шчырых парад.

З украінскай пераклаў В. РАГОЎША.

Уладзіслаў БОЙКА

Зайка і вожык

(Байка)

У лесе Зайка з Вожыка туніў:
— Якім няўдалым бог цябе стварыў...
Ні поўці нармалёвай,
Ні вушэй.

Ды я пабіцца аб заклад гатовы,
Што за цябе і Чарапаху поўзае
шпарчэй!

Бо крывалопы ты, няўклюда,
Ад цуцына малага не ўцячэш,
А што, як Воўк накінецца — паскуда!
Тады і ностачак сваіх ты не зьярэш...

— Эге ж, —
Заўсміхаўся Вожык хітравата, —
Прыгожы ты, харобры, зухаваты,

Табе нішто сам Воўк,
Але... зірні, браток,
Сюдзі імчыцца
Напракці
Лісіца.

Вось смеласць пакажы свёгу,
А я тым часам крыху падрамлю...
І Вожык выставіў калочкі, як штыкі!

Мараль тут сэнс магчыма б мела,
Але Лісіца Зайца з'ела...

Адвольны пераклад
з украінскай:
Эдуарда ВАЛАСЕВІЧА.

АТРЫМАЛА я вестачку, людзі добрыя. Міша, самы меншы мой, адбіў тэлеграму, што дамабілізаваўся з арміі і дадому едзе, ды і не адзін, а з жонкаю. Аж ніўся, значыцца. Ну, што ж, будзе і ў мяне нявестка. А як жа? Чатырох дачок выгадала, а яны, як тыя лаптаўкі, аперыліся, ды і пых-пых з бацькоўскага гнязда. Павых-дзілі замуж, а ты на старасці год сядзі адна. Захварэш — няма каму і вады падаць.

Аж бач, сыноч мой, значыцца... Толькі ж трывога на душы, думкі розныя...

— А чаго вам, цётка Серафіма, перажываць? — пытаюць мяне.

— А то няма чаго? Гэта ж, прабачце за слова, не кажу ў гаспадарку вязе, а з нявесткаю едзе. А што яна за птушка? Які ў яе характар? Можа, радасці будзе поўна хата, а можа... Наглядзелася я на чужых нявестак, наслухалася пра іх...

Добра, калі б трапілася такая, як у Гарбузенкаў. Там Іван інжынерку сабе падчапіў. Цяпер яго Аксана Пятроўна ўсёй тэхнічай у калгасе запраўляе. Часам самога нашага старшынню, Саўковіча, павучае.

Дык вось і думаю: добра, калі гэткай трапіцца, а калі, не давядзі божа, прывязе тую, як Кавалёвых сын дегас прыдаў? Прыехаў Аляксей тых Кавалёвых у адпачынак да бацькоў (недзе ён у Адэсе працуе, кажуць, нейкім начальнікам на моры), ну, і прывозіць, значыцца, жонку. Кіраю завуць...

Матухна мая! Колькі жыўу, а такога не бачыла. Валоссе ў яе на галаве нібы гусь абшчыпала. Толькі пасмы тырчаць. Колеру і не вызначыш. Пры самай скуры дык нейкае вараное, крыху вышэй — ужо буланае, а на канцах — болей на рыжае падобна. Пазногці чырвоныя і вострыя, як кіпцюры ў карпуна. Спаднічына на ёй, каб не зманіць, як шкурка на каўбасе. — Так прыстала. А кофта... Тут аж сорамна гаварыць, бо прасвечваецца так, што і ўсё сподня праз яе відаць...

— Як жа ты, дачушка, да печы падступіся? — развала рукамі Каваліха, агледзеўшы сынаву жонку.

— А я, матуля, такімі справамі не займаюся дома, не думаю і ў гасях рукі верадзіць, — адказала нявестачка, чысцячы шчотачкаю пазногці.

Праз некалькі дзён свякруха зноў за сваё. Ведаецца ж, як хочацца нявестку за справаю набачыць. Пахваліцца потым суседзям, як яно і што.

— Можа, — гаворыць, Кірачка, хоць бульбачкі мне абярэш, пакуль я да каровы схаджу.

— Што вы?! — ад-

махнулася нявестка. — Ад бульбы рукі грубеюць, скура жоўкне.

— То, мо, хоць вады прынясець? — свякруха просіць.

— А фігура?! — сказала нявестка так, што ўжо болей ніхто не пасмеў прапанаваць ёй нейкую работу.

А якая там фігура, каб вы бачылі. Алован дый годзе. Так вось за месяц у гасях тая Кірачка за халодную ваду не ўзялася. Яшчэ прымузіла старога Каваліха ляскаўку зрабіць ды мух штодня выбіваць, бо, бачыце, спаць заміналі ўдзень.

Розныя бываюць нявесткі. Вось узяць хоць бы Марыню, што за Фёдарам Нагорным. Дзяўчына — кроў з малаком, звенявая першай рукі. Ордэн ёй дзяржава наша дала, і ад свякрухі штодня падзякі мае.

Цяпер дык яно так. Жанчына ў сіле, аўтарытэтам карыстаецца, цану сабе ведае. А калісь не тое было. Вось узяць мяне...

Бедненька жылі мы адразу пасля рэвалюцыі. Бацька з грамадзянскай вайны не вярнуўся, каняка ў гаспадарцы адна. Зямлю нам далі, ды як яе апрацуюць? Вось маці мая толькі і спадзявалася, што на маё замужства.

На красу, няўрокам кажучы, я удалася нішто сабе. Ды здароўечка было на зайздрасць. Вось і прыстаў да мяне, як дзядоўнік, Клім Дуля. Росту ён мізэрнага, злы, як сабака, толькі што з дастаткам.

— Не пайду я, мама, за гэтага Дулю, — адмаўляюся я.

— Пойдзеш, — настойвае маці, — іначай з галечы не выб'юся.

І музіла я паслухацца... З першага ж дня рабіла, як вол. Мала таго, што ў полі набегалася за дзень, дык яшчэ і дома за гаршка-

— Нагнася, — крычыць Клім. — Зніштожу ведзьму!

Адлушчавала я мужыка, а тады запрэгла коней, вывела на дарогу, хвастанула і пусціла ў вёску. Ведала, двор знойдуць, не заблудзяць. А сама пабегла ў сельсавет. Расказала ўсё старшынні ды і да маці. Болей да мужа не пайшла. А выйшла потым замуж за Макара, во добра з ім пажылі. Калі б не вайна, і зараз бы разам былі.

Дык вось, якія, кажу я вам, часы былі. А цяпер — нявестка што? Якая пападзецца. Захоха свякрусе скарыцца — то добра, а не хоча — дык таксама нічога не зробіш. Ад такой, як тая Кірафігурыстка, добра не чакай. А ёсць жа багата такіх нявестак, што пакланіцца ім хочацца, пацалаваць. І гераіні, і дэпутаты, і вучоныя! Такой ужо муж не скажа: «Нагнася». Нават удвух са свёкрам не пасмеюць.

Вось я і думаю, што розныя на свеце нявестачкі бываюць. І хутчэй хочацца пабачыцца ды даведацца, якой жа тая мая будзе? А вы кажце, чаго тут перажываць?

— Нагнася! — крычыць.

— А чорта лысага! — я яму.

— Нагнася! — аж зелянее Клім.

— Бі, — кажу, — па каленях, калі не дарос.

— А ну, паслухай мужа, нявестачка! — уляцеў тут у хату свёкар, ды за шыю мяне. А муж узрадаваўся і давай у нос тыкаць. Да крыві расквасіў.

Вось так і жылі. А Клім усё болей шалеў. Цярпела, аж пакуль цярдэнне не лопнула...

Аднаго разу паехалі мы ў поле ўдвух жыта дажынаць. Жалі, жалі, а калі скончылі, то селі пад возам перакусіць. І тут нешта я не да спадобы сказала. Бачу — збалеў мой мужык. Адразу падхапілася на ногі, бо, ведаю, можа ўдарыць.

Махнуў ён кулаком і так рэзнуўся аб мой локаць, што аж завешчашчаву.

— Нагнася, — камандуе.

— А ты, — дражню я яго, — стань на воз, я пачаю.

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонкаў газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»
Выходзіць па пятніцах.
Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.
Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, намесніца галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэры — 32-15-87.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО
(намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.